

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ

ΞΕΝΗ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ **28**

Η ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Η ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΔΗΜΗΤΡΗ Π. ΚΩΣΤΕΛΕΝΟΥ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Η ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Φραντς Κάφκα
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Δ. Π. Κωστελένος
ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ
Βαλτετσίου 53, ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3802040
ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΝΟΕΜΒΡΗΣ 1995

Η ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ

ΤΙΝΑΙ ἓνα πολὺ περίεργο μηχανήμα, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς στὸν ταξιδευτὴ, ρίχνοντας στὴ μηχανή, ἓνα βλέμμα ὄλο θαυμασμό, κι ἄς τὴν ἤξερε βέβαια τόσο καλά.

Ὁ ταξιδευτὴς ἔδειχνε νάχει δεχτεῖ μόνο ἀπὸ εὐγένεια τὴν πρόσκληση τοῦ διοικητῆ ποὺ τὸν παρακάλεσε νὰ παρακολουθήσει τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς στρατιώτη ποὺ εἶχε καταδικασθεῖ γιὰ ἀπειθαρχία καὶ ἀνυπακοή ἀνωτέρου. Τὸ ἐνδιαφέρον ἄλλωστε τῆς ὅλης ἐπιχείρησης ἦταν περιορισμένο σ' αὐτὴν μόνο τὴν ἀποικία. Δὲν ἔβλεπεσ ὁλόκληρη τὴν κοιλάδα, ποὺ ἦταν μιὰ λεκάνη ἀπὸ ἄμμο, κλεισμένη ὀλοτρόγυρα ἀπὸ γυμνὲς πλαγιές, δὲν ἔβλεπεσ ἄλλο, ἀπὸ τὸν ἀξιωματικὸ αὐτόν, τὸν ταξιδευτὴ, τὸν κατάδικο ποὺ ἦταν ἓνας ἠλίθιος μὲ ὀρθάνοιχτο στόμα καὶ βρώμικα μαλιά, κι' ἓνα στρατιώτη ποὺ ἔσερνε τὴ βαρειὰ ἀλυσίδα, ἀπ' ὅπου ξεκινούσαν ἄλλες μικρὲς καὶ λεπτούτσικες ἀλυσίδες ποὺ ἔδεγαν τὰ πόδια, τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν καὶ τὸ λαιμὸ τοῦ κατάδικου. Τοῦτος μάλιστα ὁ κατάδικος εἶχε ἓνα ὕψος τόσο σκυλίσια πειθήνιο, ποὺ ἔλεγεσ πὼς ἂν μπορούσες νὰ τὸν ἀφήσεις νὰ τρέξει ἐλεύθερα στὶς πλαγιές, θ' ἄρκοῦσε μόνο νὰ τοῦ σφυρίξεις γιὰ νὰ φτάσει πάλι τρέχοντας τὴν ὥρα ἀκριβῶς τῆς ἐκτέλεσης του.

Ὁ ταξιδευτὴς δὲν ἔδειχνε τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ μηχανήμα· πηγαινοερχόταν πίσω ἀπ' τὸν κατάδικο, ἀφηρημένος, ἐνῶ ὁ ἀξιωματικὸς ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὶς τελευταῖες προετοιμασίες, πότε μπουσουλώντας κάτω ἀπ' τὴ μηχανή, ποὺ ἡ βάση της βρισκόταν μέσα σὲ μιὰ τάφρο, καὶ πότε σκαρφαλώνοντας σὲ κάποια

σκαλίτσα γιά νά ἐλέγξει τήν λειτουργία τῶν πάνω τμημάτων της. Ὅλες αὐτές τίς δουλειές ὅμως πού θά μπορούσε νά τίς κάνει ἕνας μηχανικός, ὁ ἀξιωματικός τίς ἐκτελοῦσε μέ ἀπέραντο ζήλο, εἴτε γιατί θάταν ἕνας ιδιαίτερα θερμός θαυμαστής τοῦ μηχανήματος, εἴτε, γιά ἄλλους λόγους, πού δέν θά μπορούσε νά τοὺς ἐμπιστευθεῖ σέ κανέναν ἄλλο.

—Τώρα ὄλα εἶν' ἔτοιμα, φώναξε ἐπιτέλους κατεβαίνοντας ἀπ' τή σκάλα.

Ἐδειχνε ἐξαιρετικά κουρασμένος, ἄνοιγε τεράστιο τὸ στόμα του γιά ν' ἀναπνεύσει, κι' εἶχε βάλει δυὸ λεπτά, μεταξωτὰ γυναικεῖα μαντήλια, ἀνάμεσα στό λαιμὸ του καὶ στό κολάρο τῆς στολῆς του.

—Αὐτές οἱ στολές εἶναι πολὺ βαρεῖες γιά τὸ τροπικὸ κλίμα, εἶπε ὁ ταξιδευτής, ἀντὶ νά ἐνδιαφερθεῖ γιά τὸ μηχανήμα, ὅπως θά περίμενε, σίγουρα, ὁ ἀξιωματικός.

—Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε ὁ ἀξιωματικός πλένοντας σ' ἕναν κουβά νερὸ πού εἶχε τοποθετηθεῖ ἐκεῖ ἀπὸ πρὶν, τὰ χέρια του, ἀπ' τὰ λάδια καὶ τὰ λίπη τῆς μηχανῆς. Κι ὅμως συμβολίζουν τήν πατρίδα καὶ δέν θέλουμε νά χάσουμε τήν πατρίδα. Κοιτάξτε παρακαλῶ τούτη τὴ μηχανή (καὶ τὴν ἔδειξε μέ τὸ δάχτυλό του, ὅσπν ὥρα σκούπιζε τὰ χέρια του μέ μιὰ πετσέτα). Ὡς τώρα ἔπρεπε νά τὴν ὑπηρετοῦμε, μ' ἀπὸ τούτη τὴ στιγμή καὶ πέρα λειτουργεῖ μόνη της.

Ὁ ταξιδευτής συγκατένευσε κουνώντας τὸ κεφάλι κι' ἀκολούθησε τὸν ἀξιωματικό. Ἐκεῖνος πῆρε τίς προφυλάξεις του γιά νάναί ἔτοιμος ἀπέναντι σέ κάθε ἐνδεχόμενο κι εἶπε :

—Μπορεῖ νά συμβοῦν ἀναταραχές, ἐλπίζω πὼς κάτι τέτοιο δέν θά γίνει σήμερα, ἀλλὰ πρέπει πάντα νά τὰ λογαριάζει ὄλα κανεῖς. Τὸ σύστημα μπορεῖ νά λειτουργήσει δώδεκα ὥρες στὴ σειρά· μά, παρουσιάζει κι ὀρισμένες ἀναταραχές, ἐλάχιστες καὶ πού διορθώνονται ἀμέσως. Δέν θέλετε νά καθήσετε ;

Καὶ τελικά, τράβηξε ἀπὸ ἕνα σωρὸ στοιβαγμένες καρέκλες, τὴ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, ἕνα κάθισμα πού τοῦ τὸ πρόσφερε.

Ἐκεῖνος δὲν μπόρεσε ν' ἀρνηθεῖ. Ἦταν τώρα καθισμένος στὴν ἄκρη τῆς τάφρου, καὶ σκύβοντας ἔριξε ἕνα γρήγορο βλέμμα ἐκεῖ μέσα. Δὲν ἦταν καὶ πολὺ βαθειά. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, τὸ χῶμα ποὺ εἶχε σκαφεῖ, ἦταν σωριασμένο ὡς ψηλά κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὀρθωνόταν ἡ μηχανή.

—Δὲν ξέρω, εἶπε ὁ ἀξιωματικός, ἂν ὁ διοικητὴς σᾶς ἔχει κιόλας ἐξηγήσει τὸ μηχανισμό...

Ἐο ταξιδευτὴς ἔκανε μὲ τὸ χέρι ἕνα διαφοροῦμενο νόημα· ὁ ἀξιωματικός δὲν ρώτησε τίποτ' ἄλλο· τώρα πιά μπορούσε νὰ μιλήσει γιὰ τὸ μηχανήμα.

—Αὐτὴ ἡ μηχανή εἶπε, παίρνοντας στὸ χέρι τοῦ μιὰ μανιβέλα ποὺ πάνω της ἀκούμπησε, αὐτὴ ἡ μηχανή εἶναι μιὰ ἐφεύρεση τοῦ πρώην διοικητῆ μας. Συνεργάστηκα μαζί του, ἀπὸ τότε ποὺ ἔγιναν τὰ πρώτα σχέδια καὶ πῆρα μέρος σ' ὅλες τὶς ἐργασίες, μέχρι τὸ τέλος. Ἀλλὰ ἡ τιμὴ κι ἡ δόξα γιὰ τὴν ἐφεύρεση ἀνήκουν μόνο σ' ἐκεῖνον. Δὲν ἀκούσατε ποτὲ νὰ μιλοῦν γιὰ τὸν πρώην μας διοικητὴ; Ὅχι; Σίγουρα δὲν πρέπει νὰ φαντασθεῖτε ὅτι υπερβάλλω ἂν σᾶς πῶ ὅτι ὀλόκληρη ἡ ὀργάνωση αὐτῆς τῆς ἀποικίας εἶναι προσωπικό του ἔργο. Ἐμεῖς, οἱ φίλοι του, ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τοῦ θανάτου του, ξέραμε πῶς ὁ διάδοχος του, ἀκόμη κι ἂν εἶχε χίλια σχέδια στὸ νοῦ του, δὲν θὰ μπορούσε τίποτα ν' ἀλλάξει, ἂν δὲν περνοῦσε πολὺς καιρὸς. Οἱ προβλέψεις μας, ἄλλωστε ἐπαλήθευσαν· ὁ νέος διοικητὴς ὑποχρεώθηκε νὰ ὑποκύψει μπροστὰ στὰ γεγονότα. Κρίμα, ποὺ δὲν προλάβετε νὰ γνωρίσετε τὸν προκάτοχό του... (Μά, στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή), ἐγὼ φλυαρῶ, φλυαρῶ, ἐνῶ ἔχουμε μπροστὰ μας, τὸ μηχανήμα του. Ἀποτελεῖται καθὼς βλέπετε ἀπὸ τρία τμήματα. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τοὺς δώσαμε κάποια ὀνόματα, ἄς ποῦμε, λίγο λαϊκὰ· τὸ κάτω τμήμα, εἶναι τὸ κρεβάτι, τὸ πάνω, ἡ σχεδιάστρα, κι αὐτὸ τὸ μεσαῖο, τοῦτο ποὺ μένει στὸν ἀέρα, ὁ βωλοκόπος.

—Βωλοκόπος; ἀπόρησε ὁ ταξιδευτὴς.

Δὲν μπόρεσε ν' ἀκούσει προσεχτικά. Ἐο ἤλιος ποὺ ἔδερνε τούτῃ τὴν κοιλάδα, δίχως τὴν παραμικρὴ σκιά,

σ' ἔκανε νὰ μὴ μπορεῖς εὐκόλα νὰ παρακολουθήσεις μιὰ σκέψη. Ἔτσι τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ θαυμάζει προκαταβολικὰ αὐτὸν τὸν ἀξιωματικὸ πού, σφιγμένος μέσα στὴν κολαριστὴ ἐπίσημη στολή του, μὲ τὶς ἐπωμίδες καὶ τὶς ζώνες καὶ τὰ κορδόνια, ἐξηγοῦσε μὲ τόση δραστηριότητα τὶς λεπτομέρειες τῆς ἀποστολῆς του, καί, μιλώντας ἐβρισκε τὸν τρόπο νὰ ρίχνει, ὀλοένα κι ἀπὸ μιὰ ματιὰ τριγύρω του. Ὁ στρατιώτης φαινόταν νὰ μοιράζεται τὰ συναισθήματα τοῦ ταξιδευτῆ. Εἶχε μπλέξει τὴν ἀλυσίδα τοῦ κατάδικου στοὺς καρπούς τῶν χειρῶν του, ἀκουμποῦσε μὲ τὸνα χέρι πάνω στὸ τουφέκι του, ἀφήνοντας τὸ κεφάλι του νὰ γύρει μπροστὰ καὶ δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ τίποτα. Ὁ ταξιδευτῆς δὲν ἀπόρησε γιὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ μιλοῦσε γαλλικά, κι οὔτε ὁ στρατιώτης, οὔτε ὁ κατάδικος καταλάβαιναν βέβαια, μιὰ λέξη. Ἦταν ἄλλωστε μεγαλύτερης ἀπορίας ἄξιο, τὸ θέαμα, πού πρόσφερε ὁ κατάδικος μὲ τὴν προθυμία του νὰ παρακολουθήσει τὶς ἐξηγήσεις τοῦ ἀξιωματικοῦ. Βουλιαγμένος σ' ἓνα εἶδος παγωμένου λήθαργου, δὲν ἔπαυε νὰ στρέφει τὴ ματιὰ του στὰ σημεῖα πού ἔδειχνε ὁ ἀξιωματικὸς, καὶ κάθε φορὰ πού ὁ ταξιδευτῆς διέκοπτε τὴν ὁμιλία του, γιὰ νὰ ρωτήσῃ κάτι, ὁ κατάδικος τὸν κοίταζε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως κι ὁ ἀξιωματικὸς.

—Ναί, ὁ βωλοκόπος, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς. πολὺ ταιριαστὸ ὄνομα. Οἱ μῦτες αὐτὲς εἶναι διατεταγμένες ὅπως καὶ στὸν βωλοκόπο, καὶ τὸ σύνολο προχωρεῖ καὶ κινεῖται ὅλο μαζί σὰν βωλοκόπος, ἀλλὰ μένει πάντα στὸ ἴδιο σημεῖο κι ἡ δουλειὰ πού προσφέρει εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὴ. Θὰ τὸ διαπιστώσετε ἄλλωστε αὐτό, ἀμέσως. Ἐδῶ, στὸ «κρεβάτι», ξαπλώνουμε τὸν κατάδικο. (Τώρα σὰς περιγράφω τὸ μηχανήμα, καὶ δὲν θὰ τὸ βάλω σ' ἐνέργεια, παρὰ ἀργότερα. Ὑπάρχει ἀκόμα κι ἓνας τροχὸς, μὲ δόντια, ἢ σχεδιάστρα, πολὺ καλὰ λιμαρισμένα· τρίζει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὅλης ἐπιχείρησης, καὶ μόλις πού μποροῦμε νὰ τὸν ἀκούσουμε· τ' ἀνταλακτικὰ αὐτῶν τῶν τμημάτων δὲν μποροῦμε, ἀλίμονο! νὰ τὰ κατασκευάσουμε ἐδῶ). Νά, λοιπὸν τὸ «κρεβάτι», ὅπως σὰς ἔλεγα. Εἶναι ὀλόκληρο σκεπασμένο ἀπὸ ἓνα στρώμα βά-

των, πού σέ λίγο θά γνωρίσετε τήν προέλευσή τους. Σ' αὐτούς τοὺς βάτους πάνω ὁ κατάδικος ξαπλώνει ἀνάσκελα, κι ὀλόγυμνος φυσικά. Ἐδῶ εἶναι, οἱ στρόφιγγες πού δένονται τὰ χέρια κι ἐκεῖ τὰ πόδια. Ἐδῶ στή μέση, στὸν μεγάλο τροχαλία περνάει ὁ λαιμός. Ἐδῶ, στήν κορφή τοῦ κρεβατιοῦ, ὁ ἄνθρωπος, καθῶς σὰς εἶπα, ἀκουμπάει τὸ κεφάλι του, ἐνῶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ἓνα «ταμπόν» ἀπὸ τσόχα πού τοποθετεῖται στὸ στόμα τοῦ κατάδικου. Προορίζεται γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὸν ἄνθρωπο νὰ φωνάξει, ἢ νὰ δαγκώσει τὴ γλώσσα του. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ βάλει τούτη τὴν τσόχα στὸ στόμα του, γιατί χωρὶς αὐτὴν κινδυνεύει νὰ τσακίσει τὸ σβέρκο του.

—Βάτος εἶν' αὐτό; ρώτησε ὁ ταξιδευτὴς σκύβοντας πρὸ κοντά.

—Καὶ βέβαια, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς χαμογελώντας, δεῖτε το καὶ μόνος σας, ἀγγίστε το...

Πῆρε τὸ χέρι τοῦ ταξιδευτῆ καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ χαϊδέψει τὸ κρεβάτι.

—Ἐχουμε εἰδικὰ ἐπεξεργασθεῖ τοὺς βάτους γι' αὐτὸ δυσκολευθήκατε νὰ τὸ παραδεχθεῖτε... Θὰ δεῖτε σέ λίγο σέ τί χρησιμεύει αὐτὴ ἢ εἰδικὴ ἐπεξεργασία. Θὰ ἐπανέλθω στὸ θέμα...

Ὁ ταξιδευτὴς ἄρχισε κιόλας νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ μηχανήμα· μὲ τὸνα χέρι πάνω ἀπ' τὰ μάτια γιὰ νὰ βλέπει καλύτερα καὶ νὰ προστατευτεῖ ἀπ' τὸν ἥλιο σήκωσε τὸ βλέμμα του στὸ ὕψος τῆς μηχανῆς. Ἦταν πανύψηλη. Τὸ «κρεβάτι» κι ἡ «σχεδιάστρα», εἶχαν τὶς ἴδιες διαστάσεις, θάλεγες πὼς ἦταν δυὸ αὐστηροὶ θώρακες. Ἡ «σχεδιάστρα» βρισκόταν δυὸ μέτρα πάνω-κάτω, πρὸ ψηλά ἀπ' τὸ «κρεβάτι»· τὰ δυὸ κομμάτια ἦταν ἐνωμένα στὶς ἄκριες μὲ τέσσερις μπάρες ἀπὸ ὀρείχαλκο, κι ἀστραφταν στὸν ἥλιο. Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ θώρακες, ὁ «βωλοκόπος» ἔμενε στὸν ἀέρα, καὶ συγκρατιόταν ἀπὸ ἀτσάλινα ἐλατήρια.

Ὁ ἀξιωματικὸς πού μόλις εἶχε προσέξει τὴν προηγούμενη ἀδιαφορία τοῦ ταξιδευτῆ, τώρα ἔνοιωσε νὰ συναρπάζεται ἀμέσως ἀπ' αὐτὴ του τὴν προσοχὴ πού

ἄρχιζε νά ξυπνᾷ· ἔτσι σταμάτησε τις ἐξηγήσεις του γιά ν' ἀφήσει τόν ταξιδευτή νά παρατηρήσει τὸ μηχανήμα μ' ὄλη του τὴν ἄνεση. Ὁ κατάδικος μιμήθηκε τὸν ταξιδευτή· καθὼς ὅμως δὲν μπορούσε νά βάλει τὸ χέρι του ἀντήλιο, κοίταξε ψηλὰ μισοκλείνοντας τὰ μάτια.

—Ἐχομε λοιπὸν ξαπλώσει, τὸν κατάδικο, εἶπε ὁ ταξιδευτῆς κι ἀκούμπησε πιὸ ἀναπαυτικά στὴ ράχη τῆς καρέκλας του, σταυρώνοντας τὰ πόδια.

—Ναί, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς κι ἐσπρωξε τὸ κασκέτο του πρὸς τὰ πίσω, περνώντας τὸ χέρι στὸ ξαναμένο πρόσωπο του· τώρα, ἀκοῦστε με καλά. Τὸ «κρεβάτι» κι ἡ «σχεδιάστρα», εἶναι ἐφοδιασμένα μὲ μιὰν ἠλεκτρικὴ μπαταρία. Τὸ κρεβάτι χρειάζεται τὴ μπαταρία γιά λογαριασμό του, κι ἡ «σχεδιάστρα» γιά τὸν βωλοκόπο. Μόλις ὁ ἄνθρωπος δεθεῖ, βάζουμε τὸ κρεβάτι σὲ κίνηση. Σημειώνονται τότε ταλαντεύσεις, ἐξαιρετικὰ ἀδύναμες, μὰ καὶ πολὺ γρήγορες, μὲ κίνηση ταυτόχρονη, ἀπὸ δεξιά σ' ἀριστερά κι ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω. Θᾶχετε σίγουρα δεῖ τέτοια μηχανήματα, στὰ Ἰνστιτοῦτα Ὑγιεινῆς· ἀλλὰ στὴν περίπτωση τοῦ δικοῦ μας κρεβατιοῦ, ὄλες οἱ κινήσεις εἶναι ὑπολογισμένες· ἄλλωστε πρέπει νᾶναι συντονισμένες μὲ τις κινήσεις τοῦ «βωλοκόπου» κι ἀπόλυτα συγχρονισμένες. Ὁ «βωλοκόπος» τελικά θὰ ἐκτελέσει τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση.

—Καὶ ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ ἀπόφαση; ρώτησε ὁ ταξιδευτῆς.

—Οὔτ' αὐτὸ δὲν σᾶς εἶπαν, λοιπὸν; ρώτησε κατάπληκτος ὁ ἀξιωματικὸς δαγκάνοντας τὸ κάτω χεῖλι. Συχωρέσατε τὴν ἀταξία τῶν ἐξηγήσεων μου· σᾶς ζητῶ χίλιες συγγνώμες. Ἄλλοτε, ὁ ἴδιος ὁ διοικητῆς μας, ἔδινε προσωπικά ὄλες τις ἀπαραίτητες ἐξηγήσεις. Ὁ ἀντικαταστάτης του ἀπαρνήθηκε ὡς κι αὐτὸ τὸ τιμητικὸ καθήκον. Νὰ μὴ δεχτεῖ νά ἐξηγήσει σ' ἓναν τόσο ξεχωριστὸ ἐπισκέπτη —ὁ ταξιδευτῆς ἔκανε μὲ τὰ δύο του χέρια μιὰ κίνηση διαμαρτυρίας, ἀλλὰ ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέμεινε— νά μὴ ἐξηγήσει σ' ἓνα τέτοιο ξεχωριστὸ ἐπισκέπτη τὸν τρόπο ποὺ ἐκτελοῦνται οἱ δικαστικὲς μας ἀποφάσεις, ἔ, αὐτὸ πιά εἶναι μιὰ καινοτομία πού...

Ὡς τὰ χεῖλια του ἀνέβηκε μιὰ βρисиά, μὰ συγκρατήθηκε· κι εἶπε, ἀπλούστατα.

—Δὲν μὲ πληροφορήσαν, δὲν εἶμαι ἐγὼ ὑπεύθυνος γιὰ αὐτό. Ἄλλωστε εἶμαι ὁ καλύτερα ἐνδεδειγμένος ἀπὸ κάθε ἄλλον, προκειμένου νὰ ἐξηγήσω τὸν τρόπο πὸ ἐκτελοῦνται οἱ ποινές μας, γιατί ἔχω ἐδῶ—καὶ χτύπησε τὴν τσέπη τοῦ χιτώνιου του—ὄλα τὰ σχέδια ἀπ' τὸ χέρι τοῦ παλιοῦ μας διοικητῆ.

—Ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ χέρι τοῦ διοικητῆ; ρώτησε ὁ ταξιδευτής· ὄλα τὰ συγκέντρωνε, λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Ἦταν στρατιώτης, δικαστής, κατασκευαστής, χημικός, σχεδιαστής;

—Πολὺ σωστά, μάλιστα!... εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς κουνώντας τὸ κεφάλι του, μ' ἓνα ὄνειροπόλο, συλλογισμένο βλέμμα.

Ἦστερα, παρατήρησε τὰ χεῖρια του· δὲν τοῦ φάνηκαν ἀρκετὰ καθαρὰ γιὰ ν' ἀγγίσει τὰ σχέδια· ἔτσι πήγε πάλι στὸν κουβᾶ καὶ τᾶπλυνε ἄλλη μιὰ φορά. Μετὰ ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του ἓνα μικρὸ πορτοφόλι ἀπὸ δέρμα καὶ εἶπε:

—Ἡ ποινή μας δὲν εἶναι αὐστηρή. Ἀπλῶς χαράζουμε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ βωλοκόπου πάνω στὸ δέρμα τοῦ ἐνόχου τὴν παράγραφο τοῦ Νομικοῦ Κώδικος πὸ ἔχει παραβῆ. Γράφουμε λόγου χάρι στὸ σῶμα αὐτοῦ τοῦ κατηγορούμενου—κι ὁ ἀξιωματικὸς ἔδειξε τὸν ἄνθρωπο—: «Νὰ σέβεσαι τὸν ἀνώτερό σου».

Ὁ ταξιδευτής ἔριξε στὸν ἄνθρωπο ἓνα σύντομο βλέμμα· τὴν ὥρα πὸ ὁ ἀξιωματικὸς τὸν ἔδειχνε ἐκεῖνος ἔσκυψε τὸ κεφάλι καὶ φάνηκε νὰ συγκεντρώνει ὄλες του τὶς δυνάμεις γιὰ νὰ καταλάβει κάτι. Ἄλλὰ οἱ κινήσεις τῶν χειλιῶν του, πὸ μὲ κόπο τὶς συγκρατοῦσε ἔδειχναν ὅτι δὲν καταλάβαινε τὸ παραμικρὸ. Ὁ ταξιδευτής εἶχε σκοπὸ νὰ κάνει διάφορες ἐρωτήσεις, ἀλλὰ βλέποντας τὸν ἄνθρωπο, περιορίσθηκε μόνο σ' αὐτό:

—Ἔρει τὴν ποινή;

—Ὁχι, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς.

Καὶ ἐτοιμάσθηκε νὰ συνεχίσει ἀμέσως τὶς ἐξηγήσεις του, ὅταν ὁ ταξιδευτής τὸν σταμάτησε πάλι.

—Ὡστε δὲν ξέρει τὴν ἴδια τὴν ποινὴ του;

—Ὅχι, εἶπε ξανά ὁ ἀξιωματικὸς σταματώντας μιὰ στιγμή σὰν γιὰ νὰ ἐπιτρέψει στὸν ταξιδευτὴ νὰ αἰτιολογήσει περισσότερο τὴν ἐρώτηση του.

Ἔστερα εἶπε :

—Θὰ ἦταν ἄχρηστο νὰ τοῦ τὸ ποῦμε, ἀφοῦ θὰ τὸ διαπιστώσει στὸ ἴδιο του τὸ σῶμα.

Ὁ ταξιδευτὴς σῶπασε ὅταν αἰστάνθηκε πάνω του τὸ βλέμμα τοῦ κατηγορούμενου· εἶχε ἓνα ὕφος σὰν νὰ ρωτοῦσε τὸν ταξιδευτὴ ἂν ἐπιδοκίμαζε ὅσα τοῦλεγαν.

Γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ ταξιδευτὴς ποῦ εἶχε ξαπλώσει στὴν καρέκλα του, ἀνάγειρε μπροστά, γιὰ νὰ ρωτήσῃ :

—Ξέρει τουλάχιστον πὼς εἶναι ἀντικείμενο μιᾶς καταδίκης.

—Ὅυτε αὐτό, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς χαμογελώντας στὸν ταξιδευτὴ, σὰν νὰ περίμενε ἀπ' αὐτὸν κι ἄλλες τὸ ἴδιο παράξενες ἐρωτήσεις.

—Ὅχι; ἔκανε ὁ ταξιδευτὴς περνώντας τὸ χέρι στὸ μέτωπό του. Ἄγνοεῖ λοιπὸν καὶ τὸ τί ἔγινε γιὰ τὴν ὑπεράσπιση του;

—Δὲν τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία γιὰ ὑπεράσπιση, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς κοιτάζοντας ἄλλου, σὰν νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό του, ἢ σὰν νὰ μὴν ἠθελε νὰ ταπεινώσει τὸν ταξιδευτὴ μιλώντας του γιὰ τελειῶς φυσικὰ πράγματα.

—Θᾶπρεπε, ὥστόσο νὰ μπορεῖ νὰ ὑπερασπίσει τὸν ἑαυτό του, εἶπε ὁ ταξιδευτὴς καὶ ξανασηκώθηκε.

Ὁ ἀξιωματικὸς κατάλαβε ὅτι κινδύνευε νὰ μὴ μπορέσει νὰ τοῦ ἐξηγήσει τὸν τρόπο λειτουργίας τῆς μηχανῆς· ἔτσι, πῆγε ἴσια πρὸς τὸν ταξιδευτὴ, τὸν πῆρε ἀπ' τὸ μπράτσο καὶ τοῦδειξε τὸν κατηγορούμενο· αὐτὸς ἐδῶ, βλέποντας πὼς ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον ἦταν στραμμένο πάνω του, στάθηκε προσοχή—ὁ στρατιώτης, ἄλλωστε τοῦ τράβηξε ἀπότομα τὶς ἀλυσίδες του—κι ὁ ἀξιωματικὸς εἶπε :

—Τὰ πράγματα θὰ συμβοῦν ἔτσι ἀκριβῶς, ὅπως θὰ σᾶς τὰ ἐκθέσω. Εἶμαι ἐπιφορτισμένος, παρ' ὅλο τὸ νεαρὸ τῆς ἡλικίας μου, ν' ἀποδίδω δικαιοσύνη σ' αὐτὴ τὴν ἀποικία. Γιατὶ ἤμουν πάντοτε, ὁ βοηθὸς τοῦ παλιοῦ δι-

οικητή μας σ' όλα τὰ ζητήματα πού ἀφοροῦν τὴν πει-
θαρχία, κι ἀκόμη γιατί, ἐγὼ ξέρω τὴ μηχανὴ καλύτερα
ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἡ βασικὴ ἀρχὴ πού διέπει τὶς ἀποφά-
σεις μου εἶναι τούτη: Τὸ σφάλμα, τὸ παράπτωμα εἶναι
πάντα ἐξακριβωμένο. Τὰ ἄλλα δικαστήρια δὲν μπό-
ροῦν ν' ἀντιληφθοῦν τὸν κανόνα αὐτόν, γιατί ἀποτε-
λοῦνται ἀπὸ πολλοὺς δικαστῆς κι ἔχουν πάνω ἀπ' τὸ
κεφάλι τους ἄλλα δικαστήρια. Ἐδῶ σ' ἐμᾶς δὲν συμ-
βαίνει κάτι τέτοιο, ἢ τουλάχιστο δὲν συνέβαινε ὅσο εἶ-
χαμε τὸν παλιό μας διοικητή. Ὁ καινούργιος, γιὰ νὰ
λέμε τὰ πράγματα ξεκάθαρα, θέλησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ
νὰ παρέμβει στὶς κρίσεις μας, ἀλλὰ ἐγὼ καταφέρνω
κάθε φορὰ νὰ τὸν ἐμποδίζω καὶ θὰ τὸ πετυχαίνω πάν-
τα. Θὰ θέλατε βέβαια νὰ σᾶς ἐξηγήσω τὴν παροῦσα πε-
ρίπτωση· εἶναι κι αὐτὴ ἀπλὴ ὅπως ὅλες οἱ ἄλλες. Ἐνας
λοχαγὸς παραπονέθηκε σήμερα τὸ πρωὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ἄν-
θρωπος, πού τοῦ τὸν εἶχαν δώσει σὰν «ὄρντινάτσα», κοι-
μήθηκε τὴν ὥρα τῆς ὑπηρεσίας του. Ὁφείλε νὰ ξυπνᾷ,
κάθε μιὰ ὥρα, ὅταν χτυποῦσε τὸ ρολοὶ καὶ νὰ χαιρετᾷ
στὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ. Καθῆκον εὐκολο, βέβαια, μὰ
καὶ ἀναγκαῖο, γιατί ἡ «ὄρντινάτσα» πρέπει πάντα νὰ
βρίσκεται σὲ φόρμα καὶ γιὰ νὰ ξυπνᾷ καὶ γιὰ νὰ ὑπη-
ρετεῖ. Ὁ λοχαγὸς θέλησε νὰ διαπιστώσει ἂν ἡ «ὄρντι-
νάτσα» ἔκανε τὸ καθῆκον του. Ἄνοιξε τὴν πόρτα του
ὅταν τὸ ρολοὶ χτύπησε δυὸ ἢ ὥρα καὶ βρῆκε τὸν στρα-
τιώτη νὰ κοιμᾷται συμμαζεμένος. Τὸν ἔπιασε ἀπ' τὴ γρα-
βάτα καὶ τὸν χτύπησε στὸ πρόσωπο. Ἄντὶ νὰ σηκωθεῖ
καὶ νὰ ζητήσῃ συγνώμη, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔπιασε τὸν
ἀξιωματικό του ἀπ' τὰ πόδια καὶ τὸν ταρακούνησε φω-
νάζοντας: «Ἄσε με γιατί θὰ σοῦ σπᾶσω τὴ μούρη». Αὐ-
τὰ εἶναι τὰ γεγονότα. Ὁ λοχαγὸς ἤρθε νὰ μὲ βρεῖ ἐδῶ
καὶ μιὰν ὥρα· καταχώρησα τὶς δηλώσεις του καὶ ἀμέσως
ἔβγαλα τὴν ἀπόφαση. Μετά, εἶπα ν' ἀλυσοδέσουν τὸν
ἄνθρωπο. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι πολὺ ἀπλά. Ἄν ἄρχιζα τὶς ἀ-
νακρίσεις μὲ τὸν ἄνθρωπο, ὅλα θὰ κατέληγαν σὲ μιὰ
σύγχυση. Αὐτὸς θάλεγε ψέματα· ἀκόμη κι ἂν κατάφερνα
νὰ γκρεμίσω τὰ ψέματα του, ἐκεῖνος θάβρισκε ἄλλα καὶ
οὕτω καθ' ἐξῆς· ἐνῶ τώρα τὸν κρατῶ καὶ δὲν μοῦ ξεφεύ-

γει πιά. "Όλα δὲν εἶναι ξεκάθαρα ;... Μά, ἡ ὥρα πέρασε· ἡ ἐκτέλεση πρέπει ν' ἀρχίσει κι ἐγὼ δὲν τέλειωσα ἀκόμη τίς ἐξηγήσεις μου, σχετικά μ' αὐτὸ τὸ μηχανήμα.

"Έβαλε τὸν ταξιδευτὴ νὰ ξανακαθῆσαι στὴν καρέκλα του, ξαναγύρισε κοντὰ στὸ μηχανήμα κι εἶπε :

—Καθὼς μπορεῖτε πολὺ καλά νὰ δεῖτε καὶ μόνος σας, τὸ σχῆμα τοῦ βωλοκόπου ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα, μ' αὐτὸ τοῦ ἀνθρώπινου σώματος· νά, τὸ τμήμα τοῦ βωλοκόπου γιὰ τὸ κορμί, ἐδῶ οἱ δυὸ αὐτὲς βελόνες γιὰ τὰ πόδια, ἐνῶ γιὰ τὸ κεφάλι δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον τούτη ἡ μύτη. Τὰ εἶπα καλά ;

Καὶ ἔσκυψε εὐγενικὰ πρὸς τὸν ταξιδευτὴ, ἔτοιμος νὰ προσφέρει κι ἄλλες ἐξηγήσεις.

"Ο ταξιδευτὴς κοίταζε τὸ βωλοκόπο ζαρῶνοντας τὸ μέτωπο του. Οἱ πληροφορίες πού τοῦ ἔδωσε σχετικά μὲ τὴν διαδικασία τῆς ἀπονομῆς δικαιοσύνης δὲν τὸν ἱκανοποίησαν. Ὡστόσο ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ παραδεχτεῖ πὼς ἐδῶ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ σωφρονιστικὴ ἀποικία, ὅτι χρειάζονταν ἰδιαίτερα μέτρα κι ὅτι ὅλα ἔπρεπε νὰ γίνονται μὲ στρατιωτικὴ αὐστηρότητα· ἀλλά, παρόλ'αυτὰ, ἔτρεφε κάποιες ἐλπίδες στὸ πρόσωπο τοῦ καινούργιου διοικητῆ πού, σίγουρα, θὰ σχεδίαζε νὰ ἐφαρμόσει νέες μεθόδους, πού, βέβαια, καθυστεροῦσαν καὶ πού δὲν θὰ χωροῦσαν ποτὲ στὸ περιορισμένο μυαλὸ αὐτοῦ τοῦ ἀξιωματικοῦ. Ὁ ταξιδευτὴς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τίς σκέψεις του, ρώτησε :

—Ὁ διοικητὴς θὰ παραστεῖ στὴν ἐκτέλεση ;

—Δὲν εἶναι καὶ τόσο βέβαιο, ἀπάντησε ὁ ἀξιωματικὸς, θλιβερὰ ἐντυπωσιασμένος ἀπὸ τὴν ἀμεσότητα τῆς ἐρώτησης.

Κι ἡ εὐγένεια πού ζωγραφιζόταν στὸ πρόσωπο του, ἔδωσε τὴ θέση τῆς σὲ μιὰ γκριμάτσα.

—Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἀκριβῶς, πρέπει νὰ βιαστοῦμε. Ὅσο κι ἂν λυπᾶμαι, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ συντομεύσω τίς ἐξηγήσεις μου. Ἄλλὰ θὰ μπορούσα νὰ σᾶς τίς συμπληρώσω αὔριο, ὅταν τὸ μηχανήμα θᾶχει καθαριστεῖ —τὸ μοναδικό του μειονέκτημα, βλέπετε, εἶναι ὅτι βρωμίζει.—Γιὰ τὴν ὥρα, θὰ σᾶς πῶ τὰ βασικά : ἀπ' τὴ στι-

γμή πού ὁ ἄνθρωπος θά ξαπλώσει στό κρεβάτι, κι αὐτό θά τεθεῖ σέ κίνηση, ὁ βωλοκόπος κατεβαίνει ὡς πάνω στό σῶμα. Τοποθετεῖται πάνω του, ἔτσι πού νά μὴ τὸ ἀγγίζει παρά μόνο μὲ τὶς ἄκριες ἀπὸ τὶς μῦτες του. Μόλις γίνει κι αὐτό, τὸ σιδερένιο ἐλατήριο τεντώνεται σὰν ράβδος. Καί τότε ἡ ὅλη διαδικασία ἀρχίζει. Ἐνας ἀμύητος δὲν μπορεῖ νά ξεχωρίσει καμιὰ διαφορὰ, ἀνάμεσα στὶς ποινές. Ὁ βωλοκόπος φαίνεται ὅτι ἐκτελεῖ μιὰ ἐργασία, μαζικὴ κι ὁμοιόμορφη. Βυθίζει τὶς μῦτες του μέσα στό κορμί, πού κινεῖται μὲ τὴ σειρά του, μαζί μὲ τὸ κρεβάτι. Γιὰ νά ἐπιτρέψουμε σ' ὅλο τὸν κόσμο νά ἐλέγξει τὴν ἐκτέλεση τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, κατασκευάσαμε τὸν βωλοκόπο ἀπὸ γυαλί. Πράγμα πού μᾶς στοίχισε ἄλλωστε, μερικὲς τεχνικὲς δυσκολίες : οἱ μῦτες, οἱ βελόνες, ἦταν δύσκολο νά συντονισθοῦν ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ προσπάθειες, τὸ πετύχαμε ὅμως κι αὐτό. Καί τώρα, μέσ' ἀπ' τὸ γυαλί, ὁ καθένας μπορεῖ νά δεῖ τὴν ἐπιγραφὴ νά σχεδιάζεται, πάνω στό κορμί τοῦ καταδικασμένου. Δὲν θέλετε νᾶρθετε κι ἑσεῖς πιὸ κοντά, γιὰ νά προσέξετε καλύτερα τὶς βελόνες ;

Ὁ ταξιδευτὴς σηκώθηκε ἀργά, προχώρησε κι ἔσκυψε πάνω ἀπ' τὸ βωλοκόπο.

—Βλέπετε, ἐκεῖ ὑπάρχουν δυὸ εἰδῶν βελόνες, τοῦ εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς, πού εἶναι διατεταγμένες κατὰ διαφορετικοὺς τρόπους. Οἱ μακρὲς συνοδεύονται πάντα ἀπὸ μιὰ κοντὴ. Ἡ μακρὰ γράφει κι ἡ κοντὴ ἐκχέει νερὸ γιὰ νά ξεπλένεται τὸ αἷμα καὶ γιὰ νά διατηρεῖται ξεκάθαρη ἡ ἐπιγραφὴ. Τὸ νερὸ γλυστρᾶ, ἐν συνεχείᾳ, ἀπὸ τὶς μικρὲς αὐτὲς ἐγκοπὲς καὶ κυλᾶ τελικὰ, ἀκολουθώντας αὐτὴ τὴν πορεία, πού τὸ ὀδηγεῖ στὴν τάφρο.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἔδειχνε μὲ τὸ δάχτυλό του τὴν πορεία πού ὄφειλε ν' ἀκολουθήσει τὸ νερὸ ἀνάμικτο μὲ τὸ αἷμα. Ὄταν μάλιστα γιὰ νά συγκεκριμενοποιήσει περισσότερο τὶς ἐξηγήσεις του πῆρε μὲ τὴ ρόγα τοῦ δαχτύλου του μιὰ σταγόνα ἀπ' αὐτὸ τὸ νερὸ καὶ τὴν ἔδειξε στὸν ταξιδευτὴ, αὐτὸς πιά, ἀνασήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ παραπατώντας πῆγε ὡς τὴν καρέκλα του, λὲς καὶ σέρνονταν ὡς νά καθήσει. Μὲ τρόπο του εἶδε τότε πὼς

κι ὁ κατάδικος, δέχτηκε πρόθυμα τὴν πρόσκληση τοῦ ἀξιωματικοῦ κι εἶχε πλησιάσει, λὲς κι ἤθελε νὰ παρατηρήσει ἀπὸ κοντὰ τὴν κατασκευή τοῦ βωλοκόπου. Τράβηξε μὲ δύναμη τὶς ἀλυσίδες του γιὰ νὰ ξυπνήσει τὸν στρατιώτη καὶ νὰ τὸν ἀφήσει νὰ προχωρήσει, κι εἶχε σκύψει πάνω ἀπ' τὸ γυάλινο ἐργαλεῖο, ὅπως οἱ ἄλλοι. Τὸν ἐβλεpes νὰ ψάχνει μ' ἐρευνητικὴ ματιὰ, κι ἀβέβαιη μαζί, νὰ καταλάβει τί ἐβλεπαν οἱ δυὸ ἄλλοι κύριοι. Μά, τίποτα δὲν ξεχώριζε, γιατί τοῦλειπαν οἱ ἀπαραίτητες ἐξηγήσεις. Ἐσκυβε σὰν χαμένος, πὸτ' ἐδῶ καὶ πὸτ' ἐκεῖ. Ὁ ταξιδευτὴς πού σκέφτηκε ὅτι μὲ τὸν τρόπο του ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μποροῦσε νὰ ξανατιμωρηθεῖ, ἔκανε νὰ τὸν σπρώξει πρὸ πίσω, μὰ ὁ ἀξιωματικὸς συγκράτησε τὸν ταξιδευτὴ μὲ τὸνα χέρι καὶ πιάνοντας μὲ τ' ἄλλο ἓνα σβῶλο χῶμα τὸν πέταξε πάνω στὸν στρατιώτη. Ξαφνικά, αὐτὸς ἐδῶ, σήκωσε τὰ μάτια του, εἶδε πὼς ὁ κατάδικος εἶχε προχωρήσει πολὺ, ἄφησε νὰ πέσει καταγῆς τὸ τουφέκι του, πάτησε γερὰ μὲ τὰ τακούνια του καὶ τράβηξε μὲ τὰ δυὸ του χέρια, πίσω τὶς ἀλυσίδες. Ἐτσι ἀπότομα, μάλιστα, πού τίναξε μακρὰ τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἔριξε στὸ χῶμα καὶ τὸν κοίταζε νὰ χτυπιέται μέσα στὶς ἀλυσίδες του, πού γκλινγκλίνιζαν...

—Σήκωσε τον, φώναξε ὁ ἀξιωματικὸς, παρατηρώντας πὼς τὸ ἀτύχημα ἀποσποῦσε ἀράρα πολὺ τὴν προσοχὴ τοῦ ταξιδευτῆ.

Πραγματικά, ὁ ταξιδευτὴς, ἔκανε πὼς ἔσκυβε πάνω ἀπ' τὸν βωλοκόπο, μὰ, μὲ τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ μὴ τοῦ ξεφεύγει τίποτ' ἀπ' αὐτὰ πού συνέβαιναν στὸν κατάδικο.

—Νὰ τοῦ φερθεῖς μὲ τρόπους... φώναξε πάλι ὁ ἀξιωματικὸς.

Ἐπιασε ὕστερα νὰ τρέχει γρήγορα - γρήγορα, γύρω ἀπ' τὴ μηχανή, ἄρπαξε ὁ ἴδιος τὸν κατάδικο ἀπ' τὸ μπράτσο καὶ τὸν ἔστησε ὄρθιο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στρατιώτη, γιατί ὁ ἄνθρωπος γλυστροῦσε.

—Τώρα πιά, τὰ ξέρω ὅλα, ἔκανε ὁ ταξιδευτὴς, ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ξαναγύρισε κοντὰ του,

—Ἐκτὸς ἀπ' τὸ βασικό, τοῦ ἀπάντησεν ἐκεῖνος,

παίρνοντας τον απ' τὸ χέρι καὶ δείχνοντας του τὴν κορυφή τῆς μηχανῆς.

— Ἐκεῖ ψηλά, μέσα στὴ σχεδιάστρα, βρίσκεται ὁ μηχανισμὸς ποὺ κατευθύνει τὶς κινήσεις τοῦ βωλοκόπου. Κι αὐτὸς ὁ μηχανισμὸς τακτοποιεῖται ἀνάλογα μὲ τὸ διάγραμμα ποὺ μᾶς καθορίζει ἡ ποινή. Χρησιμοποιῶ πάντα τὰ σχέδια τοῦ πρώην μας διοικητῆ. Τάχω ἐδῶ—ἐβγαλε μερικὰ χαρτιά απ' τὸ δερμάτινο πορτοφόλι—ἀλλὰ δὲν μπορῶ δυστυχῶς νὰ σᾶς τὰ δώσω νὰ τὰ πιάσετε, γιατί ἀποτελοῦν ὅ,τι πιὸ πολύτιμο ἔχω. Καθεῖστε ἐδῶ καὶ γὰ θὰ σᾶς τὰ δείξω ἀπὸ κοντά· μετὰ απ' αὐτό, θὰ μπορέσετε νὰ τὰ παρακολουθήσετε ὅλα, ὅπως πρέπει.

Ἔδειξε τὸ πρῶτο φύλλο χαρτιοῦ. Ὁ ταξιδευτὴς θᾶθελε νὰ βρεῖ μιὰ λέξη γιὰ νὰ συγχαρεῖ τὸν πρώην διοικητῆ, μὰ δὲν ἔβλεπε παρὰ ἓνα λαβύρινθο ἀπὸ ἀλληλοδιασταυρούμενες γραμμές, ποὺ σκέπαζαν ὅλο τὸ χαρτί, καὶ τόσο πολλὰ μάλιστα, ποὺ μὲ δυσκολία ξεχώριζε τὰ μεταξύ τους λευκὰ διαστήματα.

— Διαβάστε, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς.

— Δὲν μπορῶ, εἶπε ὁ ταξιδευτὴς.

— Κι ὅμως εἶναι ὅλα πολὺ καθαρά, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς.

— Ναί, εἶναι πολὺ καλὰ καμωμένα, εἶπε ὁ ταξιδευτὴς βρίσκοντας ἓναν τρόπο νὰ ξεφύγει, μὰ δὲν μπορῶ νὰ τὰ διαβάσω...

— Ἐμ, βέβαια, ἀπάντησε ὁ ἀξιωματικὸς γελώντας, καὶ ξαναβάζοντας τὸ χαρτί στὸ πορτοφόλι του, δὲν εἶναι βλέπετε κανένα ἀλφάβητο γιὰ μικρὰ παιδιά... Πρέπει νὰ τὸ μελετήσετε πολλὴν ὥρα. Στὸ τέλος, ὅπωςδήποτε θὰ τὸ καταλάβετε. Δὲν μπορούσαμε φυσικὰ νὰ μεταχειριστοῦμε μιὰν ἀπλή γραφή, ποὺ θὰ σκότωνε ἀμέσως. Ἐμεῖς θέλαμε κάτι ποὺ νὰ βαστᾷ τουλάχιστον δώδεκα ὥρες· μόνο κατὰ τὴν ἕκτη ὥρα, ἀρχίζει νὰ διαγράφεται ἡ ἐξέλιξη. Πρέπει λοιπὸν ἡ καθαντὸ γραφή νὰ συνοδεύεται μ' ἓνα πλῆθος ἀραβουργημάτων· ἡ ἴδια ἡ ἐπιγραφή τριγυρίζει τὸ κορμὶ σὰν μιὰ ζώνη· τὸ ὑπόλοιπο τμῆμα τοῦ δέρματος εἶναι ἀφιερωμένο στὰ στολίδια. Δικαιολογεῖτε τώρα ἀπολύτως τὴν τεράστια ἐργασία ποὺ κάνει ὁ

βωλοκόπος κι όλόκληρο τὸ σύστημα, ναι ἢ ὄχι; Βλέπετε...

Πήδησε πάνω στὴ σκάλα, ἔστρεψε τὸν τροχὸ καὶ φώναξε :

«Προσοχή, φυλαχτεῖτε». Ἄν ὁ τροχὸς δὲν ἔτριξε ἔτσι ἀπαίσια, θάταν ὑπέροχος. Φάνηκε νὰ ἐκπλήσεται ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνωμαλία· ἀπειλήσε τὸν τροχὸ μὲ τὴ γροθιά του, στράφηκε πρὸς τὸν ταξιδευτὴ μὲ τὰ μπράτσα ἀπλωμένα, σὺν νὰ ζητοῦσε συγνώμη, καὶ ξανακατέβηκε ζωηρά, γιὰ νὰ παρατηρήσει τὴ λειτουργία τῆς μηχανῆς κι ἀπὸ κάτω. Ἴσως νὰ ὑπῆρχε ἀκόμη κάτι ποὺ νὰ μὴ πήγαινε καλά, μιὰ λεπτομέρεια ποὺ μόνος αὐτὸς ἦταν ἱκανὸς ν' ἀντιληφθεῖ· ξανακατέβηκε, καὶ γιὰ νὰ πάει πιὸ γρήγορα δὲν μεταχειρίσθηκε τὴ σκάλα, ἀλλ' ἀφέθηκε νὰ γλυστρήσει πάνω σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς σιδερένιους λοστούς, καὶ καθὼς ὁ θόρυβος τῆς μηχανῆς ἔπνιγε τὴ φωνή του, κραύγασε, μέχρι σκασμοῦ, στ' αὐτὴ τοῦ ταξιδευτῆ :

—Καταλάβετε τὴ λειτουργία; Ὁ βωλοκόπος ἀρχίζει νὰ σχεδιάζει· ὅταν τελειώσει τὸ γράψιμο τῆς πλάτης, τὸ στρῶμα ἀπὸ τοὺς βάτους ἀναστρέφεται, ἀργὰ καὶ φέρνει τὸ σῶμα σὲ τέτοια θέση, ποὺ νὰ προσφέρει τὰ ἄγραφα τμήματα του στὸ βωλοκόπο. Στὸ διάστημα αὐτό, τὰ σημεῖα ποὺ ἔχουν γραφεῖ, ἔρχονται νὰ κολλήσουν πάνω στὸ στρῶμα τοῦ βάτου, ποὺ σταματᾷ τὴν αἵμορραγία, χάριη στὴν εἰδικὴ ἐπεξεργασία ποὺ τοῦγινε καὶ τὰ προετοιμάζει γιὰ μιὰ πιὸ βαθειὰ γραφή. Τὰ μικρὰ αὐτὰ δόντια ποὺ βλέπετε στὶς ἄκριες τοῦ βωλοκόπου εἶναι γιὰ νὰ ξεκολοῦνε τὸ στρῶμα τῶν βάτων ποὺ ἔχει ἀπομείνει πάνω στὶς πληγὰς τὴν ὥρα ποὺ τὸ σῶμα γυρνᾷ. Στὸ διάστημα τῶν πρώτων ἕξ ὥρῶν ὁ κατάδικος ζεῖ, σχεδὸν τὸ ἴδιο ὅπως καὶ πρὶν. Μόνον ποὺ ὑποφέρει. Μόλις περάσουν οἱ πρώτες δυὸ ὥρες τοῦ βγάζουμε τὴν τσόχα ἀπ' τὸ στόμα, γιὰτι πιά ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ φωνάξει. Ἐδῶ, στὴν κορυφὴ τοῦ κρεβατιοῦ, σ' αὐτὴ τὴ λεκανίτσα ποὺ τὴ ζεσταίνουμε μὲ ἠλεκτρισμὸ, τοποθετοῦμε λίγο ρύζι, πιλάφι, ποὺ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ φάει, ἂν θέλει, παίρνοντας το, μὲ τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας του. Καὶ σὰς βεβαιώνω κανένας δὲν ἀφήνει νὰ πάει χα-

μένη αυτή ή εύκαιρία. Ούτ' έναν δέν είδα ποτέ μου, πού ν' άρνήθηκε, όσον καιρό κάνω αυτή τή δουλειά: και τήν κάνω πολύν καιρό. Μόνο όταν φθάσουμε στην έκτη ώρα, χάνουν τή διάθεση τους για φαγητό. Έκείνη τή στιγμή, γονατίζω, γενικώς, σ' έτουτό ακριβώς τό σημείο και παρατηρώ τό τί συμβαίνει. Ο άνθρωπος, σπάνια καταπίνει τήν τελευταία του μπουκιά. Τήν στριφογυρίζει άπλούστατα, μέσα στό στόμα και μετά τήν φτύνει στην τάφρο. Τότε πρέπει νά σκύβω για νά μή δεχτώ τήν φτυσιά αυτή, κατάμουτρα. Άλλά τί ήσυχoi πού γίνονται τήν έκτη ώρα!.. Τό πνεύμα, ως και τοῦ πιό άνόητου, διευρύνεται, τότε. Αυτό τό βλέπεις ν' άρχίζει, γύρω στά μάτια, ύστερα λάμπει κι άπλώνεται. Ένα θέαμα πού θα σάς έβαζε στον πειρασμό νά μπειτε κι έσεις κάτω άπ' τόν βωλοκόπο. Άπό τοῦ σημείου αυτού και μετά δέν γίνεται πιά τίποτα. Ο άνθρωπος άρχίζει νά διευκρινίζει πιά τήν έπιγραφή, κι άπλώνει μπρός τά χείλια του, σάν νά κατασκοπεύει. Παρατηρήσατε, ότι δέν είναι εύκολο νά διαβάσει τήν έπιγραφή μέ τά μάτια: έ, λοιπόν ό άνθρωπος τή διαβάζει, μέ τις πληγές του!.. Μάλιστα!.. Δέν λέω, είναι μιá τεράστια έργασία: και χρειάζεται, άκόμη έξη ώρες για νά τελειώσει. Έκείνη τή στιγμή πιά, ό βωλοκόπος τόν έξοβελίζει τελείως και τόν ρίχνει μέσα στην τάφρο, όπου πέφτει τό σώμα, μ' ένα «πλάφ», πάνω στους βátους και στό ματωμένο νερό. Η Δικαιοσύνη ολοκλήρωσε τό έργο της: έγώ κι ό στρατιώτης, κατόπιν θάβουμε τό σώμα.

Ο ταξιδευτής, άκουγε τόν άξιωματικό και, μέ τά χέρια στις τσέπες, παρατηρούσε τήν έργασία τής μηχανής. Ο καταδικασμένος, κοίταζε κι αυτός, μ' χωρίς νά καταλαβαίνει. Έτοιμαζόταν νά σκύψει για νά δει άπό κοντά τις βελόνες, όταν μ' ένα νόημα τοῦ άξιωματικού, ό στρατιώτης τοῦκοψε άπό πίσω, μέ μιá μαχαιριά, τό πουκάμισο και τό παντελόνι: τό πουκάμισο και τό πανταλόνι έπесαν: ό άνθρωπος θέλησε νά σκύψει νά τά ξαναμαζέψει για νά κρύψει τή γύμνια του, μ' ό στρατιώτης τόν σήκωσε και τοῦ κατέβασε ως και τά τελευταία κουρέλια πούχαν μείνει στό κορμί του. Ο άξιωματικός

έβαλε μπρός τή μηχανή καί, μέσα στη σιωπή πού ακολουθήσε, ξάπλωσαν τόν καταδικασμένο κάτω άπ' τόν βολοκόπο. Τουβγαλαν τίσ άλυσίδες καί τού πέρασαν τά χέρια στους άρμούς του κρεβατιού. Ο καταδικασμένος, τήν πρώτη στιγμή, σαν νά φάνηκε άνακουφισμένος. Άλλά ό βολοκόπος χαμήλωσε άκόμη περισσότερο, γιατί ό άνθρωπος ήταν στ' αλήθεια πολύ αδύνατος. Όταν οί βελόνες τόν άγγισαν, μισ άνατριχίλα πέρασε άπ' τόν κορμί του· ό στρατιώτης ήταν άπασχολημένος με τόν δεξι χέρι του καταδικασμένου, πού ξαφνικά τέντωσε τ' άριστερό, δίχως νά ξέρει καί πού, τόν άπλωνε κατά τή μεριά του ταξιδευτή. Ο άξιωματικός δέν έπαυε νά κατασκοπεύει τόν ταξιδευτή, νά τόν κρυφοκοιτάζει συνέχεια, σαν νά προσπαθούσε νά διαβάσει στό πρόσωπο του τίσ έντυπώσεις του.

Ο άρμός του δεξιού χεριού, έσπασε· σίγουρα, ό στρατιώτης θά τόν είχε σφίξει πολύ. Ο άξιωματικός χρειάστηκε νά επέμβει, γιατί ό στρατιώτης τούδειχνε τόν σπασμένο λουρί του άρμού. Ο άξιωματικός πήγε πρós τόν μέρος του καί ειπε γυρνώντας πρós τόν ταξιδευτή :

—Τό μηχάνημα είναι πολυσύνθετο. Κάτι τί, μπορεί νά τσακίσει, ή νά σπάσει τελείως, άπό καιρού σέ καιρό· αλλά δέν πρέπει παρόμοιες λεπτομέρειες νά έπηρεάσουν γενικώς τήν κρίση μας. Όσο για τούς άρμούς μικροϋμε άμέσως νά βροϋμε κάτι άλλο για νά τούς άνικαταστήσουμε· τώρα θά χρησιμοποιήσω ένα κομάτι άπό άλυσίδα· βέβαια αυτό θ' αδυνατίσει λίγο τήν λεπτότητα τών παλμών του βρσχίονα...

Υστερα πρόσθεσε, τοποθετώντας τήν άλυσίδα :

—Τώρα πιά, για τή συντήρηση τής μηχανής δέν διαθέτουμε, παρά περιορισμένα μέσα, πολύ περιορισμένα... Όταν είχαμε τόν παλιό διοικητή μας, έγώ μπορούσα νά διαθέτω τόν κεφάλαιο πού ήταν άποκλειστικά γι' αυτό τόν σκοπό, όπως ήθελα. Είχαμε εδώ μιά άποθήκη όπου βρίσκονταν τοποθετημένα με τάξη, όλα τ' άνταλλακτικά. Ομολογώ πώς ίσως έκανα κάποιες σπατάλες· εκείνη τήν έποχή, έννοείται, όχι τώρα, όπως ύποστηρίζει ό καινούργιος διοικητής, πού πάντα βρίσκει μιά ευκαιρία

για να καταπολεμήσει τα παλιά μας συστήματα. Αυτός είναι τώρα που διοικεί προσωπικώς την αποθήκη και κάθε φορά που θα στείλω να του ζητήσω έναν καινούργιο άρμό, απαιτεί να του προσκομίσω σάν δικαιολογητικό το παλιό, ενώ περνούν δέκα ολόκληρες μέρες ώσπου να μου στείλει το ανταλακτικό, που θα είναι όπωσδήποτε κατώτερης ποιότητας και δεν κάνει για τίποτα... Καί, στο άναμεταξύ, πώς θα βάλω εγώ τή μηχανή να δουλέψει; Κανένας δεν σκοτίζεται...

* * *

‘Ο ταξιδευτής συλλογιζόταν εἶναι πάντα πολύ λεπτό ζήτημα να ἐπεμβαίνεις σοβαρά στις ξένες ὑποθέσεις. ‘Εκείνος δὲν ἦταν πολίτης οὔτε τῆς ἀποικίας, οὔτε τοῦ Κράτους πού ἀνήκε. “Αν ζητοῦσε να ἐμποδίσει, ἢ να ἀμφισβητήσει αὐτή τὴν ἐκτέλεση, θὰ μπορούσαν να τοῦ πουν: «Ἐσύ εἶσαι ἕνας ξένος, πάψε». Κι αὐτὸς δὲν θὰ βρισκε τίποτα ν’ ἀπαντήσει. ‘Αλλὰ ἡ κατάσταση ἦταν ἀφόρητη. ‘Η ἀδικία τῆς διαδικασίας κι ἡ βαρβαρότητα τῆς σωματικῆς ἀγωνίας, ἦταν ἀναμφισβήτητες. Κανένας δὲν θὰ μπορούσε να τὸν κατηγορήσει ὅτι ἐπιζητοῦσε κάποιο προσωπικὸ συμφέρον ἀφοῦ ὁ καταδικασμένος τοῦ ἦταν ἄγνωστος· δὲν ἦταν συμπατριώτης του, οὔτε κἂν ἄνθρωπος πού θὰ μπορούσε να σοῦ γεννήσει τὴ συμπάθεια. ‘Ο ταξιδευτῆς εἶχε πολὺ καλὲς συστάσεις, τὸν εἶχαν δεχθεῖ μὲ πολλὴν εὐγένεια καὶ ἡ πρόσκληση πού τοῦ ἔκαναν να παρευρεθεῖ στὴν ἐκτέλεση, εἰδειχνε ὅτι τοῦ ζητοῦσαν τὴ γνώμη του πάνω στὸ θέμα τῆς Δικαιοσύνης. ‘Ακόμη ἦταν ὀλοφάνερο πὼς ὁ διοικητῆς, ὅπως τοῦ τὸ εἶχαν κιόλας πεῖ μὲ τὸν πιὸ ξεκάθαρο τρόπο, δὲν ἦταν ὀπαδὸς αὐτῶν τῶν καταπιεστικῶν μεθόδων καὶ συμπεριφερόταν σχεδὸν ἐχθρικὰ ἀπέναντι στὸν ἀξιωματικὸ.

‘Ο ταξιδευτῆς ἦταν παραδομένος στις σκέψεις του, ὅταν ἄκουσε μιὰ κραυγὴ ὀργῆς. ‘Ο ἀξιωματικὸς ἐτοιμαζόταν, ὄχι χωρὶς κόπο, να βάλει τὸ ταμπόνι στὸ στόμα τοῦ καταδικασμένου ὅταν αὐτὸς, νοιώθοντας μιὰν ἀκατανίκητη ναυτία, ἔκανε ἐμετό, κλείνοντας τὰ μάτια. ‘Ο ἀξιωματικὸς τοῦ σήκωσε τὸ κεφάλι γιὰ να τοῦ ἀπομακρύνει

τὸ στόμα ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς μηχανῆς καὶ νὰ τὸ στρέψει πρὸς τὴν τάφρο. Μά, ἦταν κιάλας πολὺ ἀργά· τὰ ξερατὰ πλημμύρισαν τὸ μηχανήμα.

—Κι αὐτὸ ἀκόμη ὀφείλεται σὲ λάθος τοῦ διοικητῆ!... φώναξε ὁ ἀξιωματικὸς ἔξω φρενῶν κουνώντας τις μπάρες τοῦ «κρεβατιοῦ». Μουσκεύουν καὶ βρωμίζουν τὸ μηχανήμα, λὲς καὶ εἶναι χοιροστάσιο!...

Ἔδειχνε μὲ χέρι ποῦ ἔτρεμε, στὸν ταξιδευτῆ, αὐτὸ ποῦ εἶχε γίνει.

—Τάχα, δὲν προσπάθησα νὰ ἐξηγήσω στὸν διοικητῆ, ἐπὶ ὧρες ὀλόκληρες ὅτι οἱ καταδικασμένοι δὲν πρέπει τίποτα νὰ τρῶνε, μιὰ μέρα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση!... Ἄλλὰ ἡ καινούργια διοίκηση, μὲ τὴν ἀγαθότητα ποῦ τὴν διακρίνει σκέφτεται διαφορετικά. Στὸ σπῆτι τοῦ διοικητῆ, αὐτὲς οἱ κυρίες μπουκάνουν τὸν ἄνθρωπο μὲ ζαχαρωτά, πρὶν νὰ μοῦ τὸν παραδώσουν. Σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του δὲν ἔφαγε τίποτ' ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ψάρι παστὸ καὶ τώρα τοῦ δίνουν, μπομπόνια!... Ἄλλὰ, στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς κι αὐτὸ θὰ τὸ δεχόμεθα καὶ δὲν θᾶχα τὴν παραμικρὴ ἀντίρρηση ἂν μοῦ προμήθευαν ἓνα καινούργιο ταμπόνι, ποῦ δὲν ἔπαυα νὰ τὸ ζητῶ, ἔδω καὶ τρεῖς μῆνες τώρα. Πῶς θέλετε νὰ μὴν πάθει ναυτία ὁ ἄνθρωπος μας, ὅταν τοῦ βάζουμε στὸ στόμα του τὴν τσόχα ὀπου ἑκατὸ τουλάχιστον ἄλλοι τὴν δάγκωσαν καὶ τὴν σάλιωσαν, μέσα στὴν ἀγωνία τους;

Ὁ καταδικασμένος ξεκούραζε τὸ κουφάρι του· φαινόταν γαληνεμένος· ὁ στρατιώτης μὲ πολλὴ φροντίδα καθάριζε τὴ μηχανὴ ἀπ' τὰ ξερατὰ, μὲ τὸ πουκάμισο τοῦ καταδικασμένου. Ὁ ἀξιωματικὸς προχώρησε κατὰ τὴ μεριά τοῦ ταξιδευτῆ ποῦ ἔκανε ἓνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω, κατεχόμενος, ποιὸς ξέρει, ἀπὸ κάποιον φόβο, μὰ ὁ ἀξιωματικὸς τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸν τράβηξε παράμερα.

—Θᾶθελα νὰ σᾶς πῶ δυὸ λόγια ἰδιαιτέρως, τοῦ δήλωσε. Μοῦ δίνετε τὴν ἄδεια;

Καὶ περίμενε τὴν ἀπάντησή του, μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα.

—Βεβαίως, τοῦ εἶπεν ὁ ταξιδευτής.

—Ἡ ὅλη διαδικασία κι ἡ ἐκτέλεση, πού ἔχετε τὴν τιμὴ νὰ παρακολουθήσετε αὐτὴ τὴ στιγμή, δὲν διαθέτουν τώρα κανέναν ἀφοσιωμένο ὁπαδό, στὴν ἀποικία μας. Παράμενω ὁ μοναδικὸς ὑπερασπιστὴς τους, καθὼς κι ὁ μόνος ἐκπρόσωπος τοῦ πρώην διοικητῆ μας. Δὲν μπορῶ οὔτε νὰ συλλογισθῶ πῶς θάταν δυνατό νὰ διευρύνω τὶς μεθόδους μας, κι εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ διαθέτω ὅλες τὶς δυνάμεις μου, ἀπλῶς γιὰ νὰ τὶς διατηρήσω. Γιὰ νὰ συγκρατήσω αὐτὰ πού ὑπάρχουν... Τὴν ἐποχὴ τοῦ πρώην μας διοικητῆ, οἱ θαυμαστὲς τῶν μεθόδων μας, ἦταν μυσμηγκιὰ κληρονόμησα, κατὰ κάποιον τρόπο τὴν δύναμη πειστικότητος πού εἶχεν ἐκεῖνος, ἀλλὰ μοῦ λείπει τελείως ἡ Ἐξουσία του. Ἀκόμη, οἱ ὁπαδοί μας, ἀναγκάζονται νὰ κρύβονται· ὑπάρχουν ἀκόμη πολλοὶ πού δὲν τολμοῦν νὰ ἐκδηλωθοῦν. Ἄν βρισκόσασταν σήμερα, δηλαδὴ μιὰ ὁποιαδήποτε ἡμέρα ἐκτέλεσης, σ' ἓνα τεῖοποτεῖο, δὲν θ' ἀκούγατε, ἂν στήνατε αὐτί, παρὰ μόνον ἀντιμαχόμενες ἐκδηλώσεις πίστεως. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι πιστοὶ δικοὶ μας, ἀλλὰ μὲ τὶς ἰδέες τοῦ καινούργιου μας διοικητῆ, δὲν μποροῦν νὰ μοῦ χρησιμέψουν σὲ τίποτα. Καὶ τώρα—σὰς ρωτῶ—πρέπει ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ διοικητῆ καὶ τῶν γυναικῶν του, πού τὸν ἐπηρεάζουν, τοῦτο τὸ ἔργο μιᾶς ζωῆς—κι ἔδειξε τὸ μηχανήμα—νὰ ἐκμηδενισθεῖ ὀλοσχερῶς; Μποροῦμε νὰ ἐπιτρέψουμε κάτι παρόμοιο νὰ συμβεῖ; Ἀκόμη κι ἂν θελήσουμε νὰ μιμηθοῦμε στὸ νησί μας τὶς συνήθειες τοῦ Ἐξωτερικοῦ; Ὡστόσο, ὅλοι αὐτοὶ δὲν χάνουν διόλου τὸν καιρὸ τους!.. Πάντα κάτι σχεδιάζουν γιὰ νὰ ὑποβιβάζουν τὶς ἐξουσίες μου· ἡ διοίκηση συγκαλεῖ κιόλας συσκέψεις, ὅπου ἐγὼ δὲν λαβαίνω μέρος· ἀκόμη κι ἡ σημερινὴ ἐπίσκεψή σας, εἶναι χαρακτηριστικὴ· εἶναι δειλοὶ καὶ γι' αὐτὸ σὰς βάζουν ἐσᾶς, ἓναν ξένο νὰ βγάλετε τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρύπα. Ἄ, πόσο διαφορετικὲς ἦταν ἄλλοτε οἱ ἐκτελέσεις!.. Ἀπὸ μιὰ μέρα πρὶν, ὀλόκληρη ἡ κοιλάδα πλημμύριζε κόσμον· ὅλοι ἔρχονταν, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ δοῦν, ἀπὸ πολὺ πρᾶι· ὁ διοικητὴς, πρῶτος καὶ καλύτερος, μὲ τὶς γυναῖκες τῆς οἰκογένειάς του, οἱ φιλαρμονικὲς ἀντηχοῦσαν παντοῦ· ἐγὼ, ἀνάγγελα πῶς ὅλα ἦταν ἔτοιμα· ἡ Κα-

λή Κοινωνία—κανένας δημόσιος υπάλληλος, με κάποια υπόσταση δὲν παρέλειπε νάρθει—ὅλη ἡ Καλή μας Κοινωνία συνωθοῦνταν γύρω ἀπ' τὸ μηχανήμα· ὁ σωρὸς αὐτὸς ἀπ' τὶς στοιβαγμένες καρέκλες, εἶν' ἓνα θλιβερό κατάλοιπο ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἡ μηχανὴ ἄστραφτε, ὀλοκαίνουργια, ἀφοῦ τῆς ἄλλαξα τὰ ἐξαρτήματα σχεδόν, μετὰ ἀπὸ κάθε ἐκτέλεση. Μπροστά σὲ χιλιάδες βλέμματα—οἱ θεατὲς ἀνασηκῶνονταν στὶς μύτες τῶν ποδιῶν, ἐφταναν ὡς πάνω στοὺς λόφους—ὁ καταδικασμένος τοποθετοῦνταν κάτω ἀπὸ τὸ βωλοκόπο, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ διοικητή. Αὐτὸ ποὺ σήμερα ἔχει δικαίωμα νὰ τὸ κάνει ὁ πρῶτος, τυχαῖος στρατιώτης, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν τὸ προσωπικὸ μου καθήκον, ἐμένα, τοῦ προέδρου τοῦ Συμβουλίου Πολέμου. Κι αὐτὸ μοῦ πρόσδινε ἰδιαίτερη τιμὴ. Κι ἡ ἐκτέλεση ἄρχιζε! Ἡ παραμικρὴ φάλτσα νότα, δὲν ἐρχόταν νὰ ταραξοῖ τὸ ἔργο τῆς μηχανῆς. Πολλοὶ ἀνθρώποι δὲν μποροῦσαν πιά νὰ κοιτάξουν κι ἔμεναν ξαπλωμένοι πάνω στὴν ἄμμο. μετὰ τὰ μάτια κλειστά· ὅλοι πιά τὸ ἤξεραν: ἡ Δικαιοσύνη, ἐκείνη τὴ στιγμὴ ὀλοκλήρωνε τὸ ἔργο της. Μέσα στὴ σιωπὴ, δὲν ἄκουγες, παρὰ τοὺς ἀναστεναγμοὺς τοῦ καταδικασμένου, πνιγμένους ἀπὸ τὸ τσόχινο ταμπόνι. Σήμερα, ἡ μηχανὴ δὲν κατορθώνει πιά ν' ἀποσπάσει, οὔτ' ἓναν ἱκανοποιητικὸ ἀναστεναγμὸ, ἀπὸ τὸν καταδικασμένο· ἀλλὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, οἱ βελόνες ξέχυναν, ἓνα ὄξυ ὑγρὸ, ποὺ σήμερα δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ μεταχειρισθοῦμε. Καὶ τὴν ἐκτικτὴ ὥρα!.. Ἦταν ἀδύνατο ν' ἀφήσουμε νὰ πλησιάσουν, ὅλους αὐτοὺς ποὺ μᾶς τὸ ζητοῦσαν. Ὁ διοικητὴς μας, μετὰ τὴ σοφία του, εἶχε δώσει ἐντολὴ νὰ προτιμοῦμε πρῶτα τὰ παιδιά. Ἐγώ, φυσικά, λόγῳ τῶν καθηκόντων μου, ἔμενα συνέχεια ἐκεῖ κοντὰ· θὰ μπορούσατε τότε νὰ με δεῖτε νᾶμαι γονατισμένος ἐκεῖ, μετὰ δυὸ μικρὰ παιδιά στὰ μπράτσα μου, ἓνα στὸ δεξί κι ἄλλο στ' ἀριστερό. Τί συναισθήματα δὲν δοκιμάσαμε, ὅταν ἡ ἱκανοποίησις ἐρχόταν νὰ μετασχηματῆσαι τοῦτο τὸ βασανισμένον πρόσωπο!.. Πόσο μᾶς ἄρεσε νὰ βυθίζουμε τὸ πρόσωπό μας, σ' αὐτὴ τὴν ἐκλαμψὴ τῆς Δικαιοσύνης ποὺ ἐπιτέλους τελειωνόταν!.. Ἄ, τί ἐποχὴ, ἦταν αὐτή, φίλε μου!

Ὁ αξιωματικός, εἶχε φανερά ξεχάσει ποιὸς βρισκόταν μπροστά του· εἶχε πάρει τὸν ταξιδευτὴ στὴν ἀγκαλιά του κι ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι του στὸν ὦμο του. Ὁ ταξιδευτὴς περνοῦσε μεγάλη ταραχὴ, κοίταζε ὄλο μακριά, μ' ἀνυπομονησίαν, νὰ τελειώσῃ ὄλο αὐτό, νὰ μὴ βλέπῃ τὸν αξιωματικό. Ὁ στρατιώτης ἔχοντας τελειώσει μὲ τὸ καθάρισμα τῆς μηχανῆς, ἄδειασε τὸ ρύζι ἀπὸ μιὰ καραβάνα, σ' ἐκείνη τὴν κούπα. Ὁ καταδικασμένος, μὲ ὕφος πολὺ ἤσυχο τώρα, ἀναπαυμένος ὀλότελα, ἀπλωσε τὴ γλώσσα του πρὸς τὸ ρύζι. Ὁ στρατιώτης σὲ κάθε παρόμοια του προσπάθεια τὸν ἔσπρωχνε, μιὰ κι αὐτὸ τὸ δυναμωτικὸ προορίζονταν γιὰ ἀργότερα. Ὡστόσο αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ στρατιώτης, εἶχε κάθε δικαίωμα νὰ βουτᾶ τὰ βρώμικα δάχτυλα του καὶ νὰ τρώῃ ἀπ' τὸ ρύζι, μπροστὰ στὰ λαίμαργα μάτια τοῦ καταδικασμένου.

Ὁ αξιωματικός συνῆρθε γρήγορα.

—Δὲν εἶχα καμιὰ πρόθεση, εἶπε, νὰ ἐπιδιώξω τὴν συμπόνοια σας. Ξέρω πὼς εἶναι ἀδύνατο σήμερα, νὰ καταλάβετε, μιὰ τέτοια καλὴ ἐποχὴ. Ἡ μηχανή, παρόλαυτα ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται, ἐκτελεῖ τὸ καθήκον της, καὶ προσφέρει ἢ ἴδια μὲ τὸν τρόπο της, ὅλους τοὺς ἐπαίνοὺς ποὺ θὰ μπορούσε νὰ φανταστῆί κανεὶς γι' αὐτήν, ἔστω κι ἂν εἶναι ἀπομονωμένη σὲ τούτη τὴν κοιλάδα. Τὸ πτώμα ἐξακολουθεῖ πάντα νὰ πέφτει στὴν τάφρο, μὲ μιὰ πτώση ἐξαιρετικὰ κι ἀδιόρατα ἀπαλή, ἀκόμη κι ἂν οἱ ἑκατοντάδες ἄνθρωποι δὲν ἔρχονται πιά νὰ σπρωχτοῦν γύρω της, σὰν τίς μύγες. Τότε εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ φτιάξουμε ἓνα ψηλὸ πεζοῦλι γύρω ἀπ' τὴν τάφρο, ποὺ ἐδῶ καὶ πολὺν καιρὸ τώρα ἔπρεπε σ' ἐρείπια.

Ὁ ταξιδευτὴς θέλοντας ν' ἀποφύγει τὸ βλέμμα τοῦ αξιωματικοῦ, ἄφησε τὸ δικό του νὰ πλανηθεῖ στὸ διάστημα. Ὁ αξιωματικός πίστευε ὅτι παρατηροῦσε τὴν ἀδειωσύνη τῆς κοιλάδας· πάλι, τοῦ πήρε τὰ χέρια καὶ στρέφοντας γύρω του γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸ βλέμμα του, τὸν ρώτησε :

—Καταλαβαίνετε, τί ντροπὴ εἶν' ἐτούτη;

Μά, ὁ ταξιδευτὴς σώπαινε. Ὁ αξιωματικός, τὸν ἄφησε μιὰ στιγμὴ μὲ τὰ πόδια ἀνοιχτὰ καὶ τὰ χέρια στῆ

μέση του, έμενε εκεί σιωπηλός, έχοντας τή ματιά του καρφωμένη καταγής. Ὑστερα, χαμογέλασε στόν ταξιδευτή, σάν γιά νά τοῦ δώσει κουράγιο, κι εἶπε :

—Βρισκόμουν χθές κοντά σας όταν ὁ διοικητής σᾶς προσκαλοῦσε. Τόν ἄκουσα. Τόν ἀναγνώρισα. Κατάλαβα ἀμέσως τόν σκοπό του. Παρόλο πού ἡ δύναμη του εἶναι τόσο μεγάλη ὥστε νά μπορεῖ κάτι τέτοιους σάν κι ἐμένα νά μᾶς τσακίζει, ὥσπου ν' ἀνοιγοκλίσεις τά μάτια σου, δέν τολμᾷ ἀκόμα νά τὸ κάνει ἀλλά θέλει νά με ὑποβάλλει στήν κρίση σας, στήν κρίση ἑνός ἐπιφανοῦς ξένου. Ὁ ὑπολογισμός του εἶναι σοφός, σι' ἀλήθεια' στό νησί αὐτό βρίσκεσθε μόνο μιὰ μέρα, δέν γνωρίζετε τόν παλιό μας διοικητή, ἀγνοεῖτε τίς ἀπασχολήσεις πού εἶχε, εἶσθε ἀκόμη γεμάτος μέ τίς εὐρωπαϊκές ιδέες, ἴσως νά εἶσθε καί προσωπικῶς ἀντίθετος, συστηματικά ν' ἀντιτίθεσθε πρὸς τήν ποινὴ τοῦ θανάτου, γενικῶς καί, ὅπως ἰδιαιτέρως, πρὸς αὐτόν τόν μηχανικὸ τρόπο ἐκτέλεσης· ἔτσι, ἂν σᾶς ὑποχρέωναν νά παρευρεθεῖτε, ἐπὶ πλεόν, σέ μιὰ ἐκτέλεση πού γίνεται, ὅπως αὐτή, χωρὶς τήν συμμετοχὴ καμιανοῦ ἐπίσημου, θλιβερά καί μ' ἓνα ὄργανο πού εἶναι ἐλαφρῶς κατεστραμμένο, δέν θά ἦταν δυνατό, δέν θά ἦταν ἀπείρως δυνατό καί πιθανόν ὅτι θά βρίσκατε τήν μέθοδο αὐτή, πολὺ κακή; Κι ἂν τήν βρίσκατε κακή (μιλῶ πάντα γιά λογαριασμό τοῦ διοικητῆ μας καί σύμφωνα μέ τίς σκέψεις πού θά ἔκανε ἐκεῖνος) θά μπορούσατε νά τὸ ἀποσιωπήσετε; Θά ἦταν κάτι πού θά τὸ ἀνεχόταν ἡ ἐμπειρία σας κι οἱ πεποιθήσεις σας; Εἶν' ἀλήθεια πὼς ἔχετε μελετήσῃ τὰ ἦθη καί τὰ ἔθιμα πολλῶν λαῶν, ἔχετε μάθει νά τὰ σέβεσθε κι αὐτὸ θά σᾶς ἐμπόδιζε ἴσως νά κηρυχθεῖτε ἐναντίον τῶν μεθόδων μου, τὸ ἴδιο κατηγορηματικά ὅπως θά τὸ κάνετε στήν πατρίδα σας. Ἀλλὰ ὁ διοικητής δέν θά σᾶς ζητήσῃ βέβαια τόσα πολλά. Μιὰ γκριμάτσα σας, ἓνας ἀπλὸς λόγος σας τοῦ φτάνει. Δέν ἔχει ἀνάγκη νά ἐνταχθεῖτε μέ τίς πεποιθήσεις του· ἀρκεῖ νά τοῦ δώσετε τήν ἐντύπωση ὅτι συμφωνεῖτε μέ τίς ἐπιθυμίες του. Εἶμαι σίγουρος ὅτι θά σᾶς ρωτήσῃ μέ τόν πιὸ πονηρὸ τρόπο. Κι ὅλες οἱ κυρίες θά εἶναι ἐκεῖ· θάχουν τ' αὐτάκια τους τεντωμένα· θά πείτε,

λόγου χάρη: «Στή χώρα μου, ἀνακοινώνουν στὸν κατάδικο τὴν ποινή του», ἢ: «Στή χώρα μου, ἀκούνε τὸν κατηγορούμενο πρὶν τὸν καταδικάσουν», ἢ: «Στή χώρα μου δὲν γίνετε ἔτσι μιὰ δίκη», ἢ: «Στή χώρα μου ὑπάρχουν κι ἄλλες καταδικές ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θανατική», ἢ ἀκόμη: «Στή χώρα μου δὲν ὑπάρχουν πιά μεσαιωνικά βασανιστήρια». Αὐτὲς εἶναι μερικές σκέψεις πού ἴσως σᾶς φανοῦν φυσικές, ἀθῶες σκέψεις, πού ἴσως νομίζετε πὼς δὲν καταπολεμοῦν τὶς μεθόδους μου. Ἀλλὰ πὼς θὰ τὶς ἐρμηνεύσει ὁ διοικητής; Τὸν βλέπω κιόλας αὐτὸν τὸν καλὸ διοικητή, νὰ σπρώχνει πίσω τὴν καρέκλα του, γιὰ νὰ ὀρμήσει στὸ μπαλκόνι, βλέπω αὐτὲς τὶς κυρίες νὰ τρέχουν ξοπίσω του, ἀκούω τὴ φωνή του—οἱ κυρίες νὰ βγάζουν κάτι τσιριχτὲς φωνίτσες—: "Ενας μεγάλος Δυτικὸς ἐξερευνητής πού τὸν καλέσαμε νὰ ἐξετάσει τὴν λειτουργία τῆς Δικαιοσύνης σ' ὁλόκληρη τὴ χώρα, μόλις ἐδήλωσε, ὅτι οἱ γέρικες μέθοδοί μας, εἶναι ἀπάνθρωπες. "Υστερ' ἀπὸ μιὰ κρίση πού προέρχεται ἀπὸ μιὰ τέτοια προσωπικότητα, δὲν μπορῶ, φυσικά πλέον νὰ τὶς ἀνεχθῶ. Ἀποφασίζω λοιπὸν ἀπὸ σήμερα..., κ. τ. λ... κ. τ. λ...». Θέλετε νὰ παρῆβετε, νὰ πεῖτε ὅτι δὲν ἐννοοῦσατε κάτι τέτοιο, ὅτι δὲν ὀνομάσατε τὶς μεθόδους μου ἀπάνθρωπες, ὅτι, ἀντίθετα, τὶς θεωρεῖτε, στὸ βάθος σας, γιὰ τὶς πιὸ ἀνθρώπινες πού γίνεται, γιὰ τὶς πιὸ ἄξιες στὴν ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι θαυμάζετε ἀκόμη αὐτὸ τὸν ὡραῖο μηχανισμό... Ἀλλὰ εἶναι πολὺ ἀργά, δὲν μπορεῖτε πιά νὰ φτάσετε στὸ μπαλκόνι, πού εἶναι πλημμυρισμένο ἀπ' αὐτὲς τὶς κυρίες. Θέλετε νὰ σᾶς προσέξουν, θέλετε νὰ φωνάξετε... Τὸ χέρι μιᾶς κυρίας σᾶς κλείνει τὸ στόμα... Καὶ νὰ πού ἔχετε ἐξουδετερωθεῖ κι ἐγὼ καὶ τὸ ἔργο τοῦ πρώην μας διοικητή.

Ὁ ταξιδευτὴς χρειάσθηκε νὰ καταπνίξει ἓνα χαμόγελο· τὸ καθήκον του, πού τὸ θεώρησε λοιπὸν τόσο ἐπίπονο, ἦταν ἔτσι εὐκολο! Φροντίζοντας νὰ κρύψει τὰ συναισθήματά του, λέει:

—Νομίζω πὼς ὑπερβάλατε τὴν ἐπιροή μου· ὁ διοικητὴς διάβασε τὶς συστατικὲς ἐπιστολὲς πού τοῦ ἔφερα· ξέρει πολὺ καλά πὼς δὲν εἶμαι εἰδικὸς στὰ νομικά ζη-

τήματα. Ἄν ἐκφράσω μιὰ γνώμη, δὲν θὰ ἦταν τίποτ' ἄλλο παρά ἡ προσωπικὴ μου ἄποψη· δὲν θὰ εἶχε περισσότερη σημασία ἀπὸ ὁποιοῦ ἄλλου καὶ θὰ εἶχε ὅπωςδήποτε λιγώτερη ἀπ' αὐτὴ τοῦ διοικητῆ πού ἔχει, ὅπως μοῦ εἶπαν, δικαιώματα ἐξαιρετικὰ ἐκτεταμένα, σ' αὐτὴ τῇ σωφρονιστικῇ ἀποικίᾳ. Ἄν ἡ γνώμη του σχετικὰ μὲ τὶς μεθόδους σας εἶναι τόσο ἐδραιωμένη ὅπως μοῦ λέτε, φοβοῦμαι πολὺ ὅτι θὰ τὶς καταργήσει χωρὶς νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη!...

Ὁ ἀξιωματικὸς πείσθηκε τάχα; Ὁχι δὲν πείσθηκε. Κούνησε ζωηρὰ τὸ κεφάλι του, ἔριξε μιὰ ματιὰ πίσω. πρὸς τὸν καταδικασμένο καὶ τὸν στρατιώτη, πῆγε πιὸ κοντὰ στὸν ταξιδευτῆ, καὶ κοιτάζοντάς τον ὄχι στὰ μάτια, ἀλλὰ σὲ κάποιο σημεῖο τοῦ σακακιοῦ του, τοῦ εἶπε μὲ χαμηλὴ φωνή:

— Ἄχ, δὲν τὸν ξέρετε τὸ διοικητῆ· βρίσκεσθε—συγχωρέστε μου τὴν ἐκφραση—βρίσκεσθε κατὰ κάποιον τρόπο τοποθετημένος ἀνοήτως, κάπου ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνον καὶ σ' ἐμένα· ἡ ἐπιρροή σας, πιστέψτε με, ξέρω πολὺ καλὰ πὼς δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ. Χάρηκα πολὺ ὅταν ἔμαθα ὅτι θὰ παρευρεθεῖτε στὴν ἐκτέλεση. Αὐτὴ ἡ χειρονομία τοῦ διοικητῆ ἐγίνε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὲ θίξει, ἀλλὰ θὰ μετατρέψω τὴν κατάσταση πρὸς ὄφελος μου. Μακρὰ ἀπὸ ξεγελαστικὲς παρατηρήσεις κι ἀπὸ περιφρονητικὰ βλέμματα, πού δὲν θὰ μπορούσατε ν' ἀποφύγετε ἂν βρισκόσασταν μπροστὰ σ' ἓνα μεγάλο κοινό, ἀκούσατε τὶς ἐξηγήσεις μου, εἶδατε τὴ μηχανὴ καὶ εἶστε πιά σὲ θέση νὰ παρακολουθήσετε τὴν ἐκτέλεση. Ἐχετε βεβαίως διαμορφώσει τὴν κρίση σας· καὶ ἂν ὑπάρχουν ἀκόμη στὸ πνεῦμα σας κάποιες ἀβεβαιότητες, τὸ θέαμα τῆς ἐκτέλεσης θὰ σᾶς τὶς διαλύσει. Καὶ τώρα σᾶς ζητῶ: Βοηθεῖστε με ἀπέναντι στὸν διοικητῆ.

Ὁ ταξιδευτῆς δὲν τὸν ἄφησε, νὰ συνεχίσει.

—Μὰ πὼς θὰ μπορούσα νὰ τὸ κάνω; φώναξε. Εἶναι κάτι σχεδὸν ἀδύνατο! Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ἐξυπηρετήσω, οὔτε καὶ νὰ σᾶς βλάψω...

—Μπορεῖτε, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς.

Ὁ ταξιδευτὴς εἶδε μὲ κάποιο φόβο ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς ἔσφιγγε τὶς γροθιές του.

—Μπορεῖτε, ἐπανελάβε ὁ ἀξιωματικὸς σὲ τόνο πιὸ πιεστικό. "Ἐχω ἓνα σχέδιο πὸν πρέπει νὰ πετύχει. Φοβᾶστε πὼς ἡ ἐπιρροή σας δὲν εἶναι ἀρκετή. Κι ἐγὼ σᾶς λέω πὼς εἶναι. Ἄλλὰ ἔστω!..." Ἄς παραδεχθοῦμε πὼς ἔχετε δίκιο, δὲν νομίζετε ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσετε καὶ τὸ ἀδύνατο ἀκόμη γιὰ νὰ ὑποστηρίξετε τὶς μεθόδους μας; Ἀκουστε τώρα τὸ σχέδιό μου. Γιὰ νὰ πετύχει πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα σήμερα, ν' ἀποφύγετε νὰ ἐκφράσετε τὴ γνώμη σας. Νὰ μὴν πεῖτε τίποτα ἐκτὸς πιά κι ἂν σᾶς ρωτήσουν ξεκάθαρα. Κι ἂν ὑποχρεωθεῖτε νὰ μιλήσετε νὰ τὸ κάμετε ὅσο πιὸ σύντομα κι ἀόριστα μπορεῖτε. Πρέπει νὰ προσέξουν ὅτι σᾶς εἶναι πολὺ κουραστικό νὰ μιλήσετε, ὅτι εἴσθε πειραγμένος, ὅτι ἂν θέλετε νὰ μιλήσετε εἰλικρινὰ θὰ ξεσπάσετε σὲ ἐπαίνους. Δὲν σᾶς λέω νὰ πεῖτε ψέματα· καθόλου· δὲν ἔχετε παρὰ νὰ ἀπαντήσετε κοφτὰ· πεῖτε, λόγουχαριν: «Ναί, εἶδα τὴν ἐκτέλεση», ἢ: «Ναί, ἄκουσα ὅλες τὶς ἐξηγήσεις». Αὐτὸ μόνο καὶ τίποτ' ἄλλο. Ἄν παρόλαυτα θέλετε νὰ τοὺς ἀφήσετε νὰ καταλάβουν κάτι, ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι, ἔξω ἀπ' αὐτοὺς πὸν θέλει ὁ διοικητὴς. Ἄν δὲν τὸ κάνετε αὐτό, ἐκεῖνος θὰ ἐρμηνεύσει ὅπως θέλει τὴ στάση σας καὶ μὲ τρόπο εὐνοϊκὸ πρὸς τὶς ιδέες του. Ἐκεῖ πάνω ἀκριβῶς στηρίζεται τὸ σχέδιό μου. Αὔριο, στὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο θὰ γίνῃ μιὰ μεγάλη συγκέντρωση ἀνωτάτων στελεχῶν ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ διοικητῆ. Ὁ διοικητὴς δίνει, φυσικά, σ' αὐτὰς τὶς συγκεντρώσεις, ἓναν ἀληθινὰ πανηγυρικὸ τόνο. Τοποθετοῦν γύρω ἀπὸ τὴν αἴθουσα εἰδικὲς ἐξέδρες πὸν γεμίζουν πάντα, ἀσφυκτικά, μὲ κόσμο, μὲ ἐξαναγκάζουν νὰ παίρνω μέρος σ' αὐτὰς τὶς συσκέψεις· κι ἐγὼ πηγαίνω μὲ ἀηδία. Θὰ σᾶς καλέσουν, σίγουρα καὶ σᾶς· ἂν συμπεριφερθεῖτε σήμερα, ἀνάλογα μὲ τὶς συμβουλές μου. ἡ πρόσκληση θὰ ἔχει τὴ μορφή μιᾶς ἐπίμονης παράκλησης. Ὡστόσο, ἂν γιὰ κάποια αἰτία πὸν δὲν μπορῶ νὰ τὴ φαντασθῶ, δὲν σᾶς καλέσουν, θὰ πρέπει νὰ τὸ ἐπιδιώξετε ἐσεῖς καὶ τότε, ὅπωςδήποτε θὰ τὸ πετύχετε. Σᾶς βλέπω λοιπὸν νὰ κάθεστε ἀνάμεσα

σ' αὐτὲς τὶς κυρίες, στὰ λοξὰ τοῦ διοικητῆ. Κάθε τόσο στρέφει γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ πὼς βρίσκεσθε ἐκεῖ, κοιτάζοντας λοξά, κατὰ τὸ θεωρεῖο. Κι ὕστερα ἀπὸ ἄσχετες καὶ γελοῖες συζητήσεις, ποὺ προορίζονται μόνο γιὰ νὰ ἐντυπωσιάσουν τὸ κοινὸ—γενικά, πρόκειται, γιὰ τὰ νέα ἔργα στὸ λιμάνι, πάντα γι' αὐτὰ τὰ λιμενικὰ ἔργα!—ὕστερ' ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς συζητήσεις τὸ θέμα τῆς Δικαιοσύνης θὰ ἔρθει ἐπὶ τάπητος. Κι ἂν ὁ διοικητὴς δὲν φέρει τὸ θέμα αὐτό, ἢ ἂν ἀργήσει, μὴ σᾶς νοιάζει, θ' ἀγρυπνῶ ἐγώ. Θὰ σηκωθῶ καὶ θ' ἀναφέρω γιὰ τὴ σημερινὴ ἐκτέλεση. Πολὺ σύντομα, μὲ δυὸ λόγια, μιὰ ἀπλή πληροφορία, μόνο. Δὲν συνηθίζεται κάτι τέτοιο, μὰ ἐγὼ θὰ τὸ κάμω. Ὁ διοικητὴς θὰ μ' εὐχαριστήσῃ ὅπως πάντα, μ' ἓνα ἀξιαγάπητο χαμόγελο καί, μὴ μπορώντας πιά νὰ κρατηθεῖ θ' ἀρπάξει τὴν εὐκαιρία. «Μᾶς πληροφόρησαν, θὰ δηλώσει, γι' αὐτὴ τὴν ἐκτέλεση. Θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω σχετικά, ὅτι ἡ ἐκτέλεση τούτη ἔλαβε χώραν παρουσία, ὅπως δὰ τὸ ξέρετε ὅλοι, τοῦ μεγάλου σοφοῦ ποὺ ἤλθε ἐπισήμως νὰ τιμήσῃ τὴν ἀποικία μας, καὶ προσδίνει στὴν σημερινὴ συνεδρίαση μιὰ ἰδιαιτέρη σημασία. Δὲν θὰ θέλατε νὰ ρωτήσουμε τὸν μεγάλο σοφὸ, τί σκέπτεται γιὰ τὴν ἐκτέλεση σύμφωνα μὲ τὸ παλιὸ ἔθιμο καὶ γιὰ τὴν διαδικασία ποὺ προηγεῖται;» Φυσικά, ὅλοι τους θὰ χειροκροτήσουν, ἡ ἀποδοχὴ τῆς πρότασης θὰ εἶναι γενικὴ, κι ἐγὼ θὰ κάνω τὸν περισσότερο θόρυβο ἀπ' ὅλους. Ὁ διοικητὴς θὰ ὑποκλιθεῖ μπροστὰ σας καὶ θὰ σᾶς πεῖ: «Στὴν περίπτωσιν αὐτῆ, ἐξ ὀνόματος ὄλων σᾶς θέτω τὸ ἐρώτημα». Καὶ σεῖς, θὰ προχωρήσετε ὡς τὸ κιγκλίδωμα τοῦ θεωρείου. Θ' ἀπλώσετε τὰ χέρια σας γιὰ νὰ τὰ βλέπουν ὅλοι, γιὰτὶ ἀλλοιώτικα οἱ κυρίες θὰ σᾶς τὰ πιάσουν καὶ θὰ παίζουν μὲ τὰ δάχτυλά σας. Καὶ τώρα, θὰ μιλήσετε. Δὲν ξέρω πὼς μπόρεσα νὰ ὑποφέρω, τόσην ὥρα μιὰ ἀναμονή, τόσο πυρετικῆ. Ὁ λόγος σας, ἄς ἀγνοήσῃ κάθε ὑποχώρηση, φωνάζτε τὴν ἀλήθειαν, σκῦψτε πάνω ἀπ' τὸ κιγκλίδωμα καὶ οὐρλιάξτε, μάλιστα, αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ταιριαστὴ ἔκφραση, οὐρλιάξτε τὴ γνώμη σας, τὴν ἀναμφισβήτητη, ἐδραιωμένη γνώμη σας, κατὰ πρόσωπο στὸν διοικητῆ. Μά, ἰ-

σως κάτι τέτοιο να μην τὸ θέλετε, νὰ μὴν εἶναι στὸ χαρακτηριστήρα σας, ἴσως στὴ χώρα σας νὰ συμπεριφέρονται διαφορετικὰ σὲ περιστάσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους· ἔ, μὰ τότε, θ' ἀρκέσει ἀπολύτως καὶ τὸ ἄλλο : νὰ μὴ σηκωθείτε διόλου, νὰ πεῖτε μόνο λίγες λέξεις, νὰ τὶς ψιθυρίσετε, ἀρκεῖ μόνο νὰ τὶς ἀκούσουν οἱ ὑπάλληλοι. Δὲν ἔχετε διόλου ἀνάγκη νὰ μιλήσετε γιὰ τὴν ἀπουσία τοῦ κοινοῦ, γιὰ τὸν τροχὸ ποῦ ἔτριζε, γιὰ τὸ βρώμικο ταμπόνι, ἢ γιὰ τὸν ἀρμὸ ποῦ ἔσπασε. Ὅχι, ὄλ' αὐτὰ θὰ τ' ἀναλάβω ἐγὼ καὶ σὰς βεβαιῶνῶ πὼς ἂν ἡ ὀμιλία μου δὲν ἀναγκάσει τὸν διοικητὴ νὰ φύγει τρέχοντας ἀπ' τὴν αἴθουσα, θὰ τὸν ὑποχρεώσει τουλάχιστον νὰ πέσει γονατιστός, ψελλίζοντας : «Πρῶην διοικητὴ, ὑποκλίνομαι μπροστά σου». Αὐτὸ εἶναι τὸ σχέδιό μου, θὰ μὲ βοηθήσετε λοιπὸν νὰ τὸ πραγματοποιήσω ; Εἶναι φανερὸ πὼς θὰ μὲ βοηθήσετε· θέλετε νὰ μὲ βοηθήσετε, μοῦ τὸ ὀφείλετε!...

Κι ὁ ἀξιωματικὸς, πιάνοντας τὸν ταξιδευτὴ κι ἀπ' τὰ δυὸ μπράτσα, τὸν κοίταξε μέσα στὰ μάτια, ἀνασαινοντας λαχανιαστά. Εἶχε τόσο πολὺ φωνάξει τὶς τελευταῖες φράσεις του, ποῦ ὁ στρατιώτης κι αὐτὸς ἀκόμη ὁ καταδικασμένος, κοίταζαν προσεχτικὰ· παρόλο ποῦ τίποτα δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν, εἶχαν σταματήσει νὰ τρῶνε καὶ κοίταζαν τὸν ταξιδευτὴ, μασουλώντας τὴν τελευταία μπουκιά τους.

Αὐτὸς δὲν ἤξερε πᾶ τί νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ· ὅμως ἡ ζωὴ τοῦ εἶχε πολλὰ διδάξει γιὰ νὰ μὴ τοῦ ἐπιτρέπει δισταγμοὺς σὲ παρόμοιες περιστάσεις· ἦταν ἄνθρωπος πιστὸς στὶς ἀρχές του, καὶ χωρὶς φόβους. Παρόλαυτα δίστασε γιὰ ἓνα δευτερόλεπτο βλέποντας αὐτὸν τὸ στρατιώτη καὶ τὸν καταδικασμένο. Ἀλλά, καθὼς ὀφείλε νὰ κάνει, ἀπάντησε τελικὰ :

— Ὅχι.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἀνοιγόκλεισε τὰ μάτια παλλῆς φορῆς, μὰ δὲν ξεκόλλησε τὴ ματιὰ του ἀπὸ πάνω του.

— Ἐπιθυμεῖτε μήπως μιὰν ἐξήγηση ; ρώτησε ὁ ταξιδευτὴς.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἔκανε ἓνα νόημα μὲ τὸ κεφάλι, χωρὶς νὰ πεῖ λέξη.

—Είμαι αντίθετος αὐτῶν τῶν μεθόδων, εἶπε τότε ὁ ταξιδευτὴς· πρὶν ἀκόμη μοῦ κάμετε ὅλες αὐτὲς τὶς ἐκμυστηρεύσεις—δὲν ἐκμεταλλεύτηκα, οὔτε καὶ πρόκειται νὰ τὸ κάνω ποτέ, τὴν ἐμπιστοσύνη σας—ἀναρωτιόμουν αὖν θὰ εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ καταπολεμήσω τὸν τρόπο πού ἐνεργεῖτε κι αὖν ὁ σκοπός μου θὰ μπορούσε νὰ πετύχει στὸ ἐλάχιστο. Ἄλλὰ ἀκόμη κι αὖν τ' ἀποφάσιζα, σὲ ποιὸν θ' ἀπευθυνόμουνα πρῶτα; Τὸ ἤξερα: στὸν διοικητή. Μοῦ ἐπιβεβαιώσατε αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἀλλὰ δὲν εἴσαστε σεῖς πού σταθεροποιήσατε τὴν ἀπόφαση μου· ἀντίθετα, ἐκτιμῶ τὶς πεποιθήσεις σας, παρόλο πού εἶναι ἀντίθετες μετὰ τὰ σχέδια μου.

Ὁ ἀξιωματικὸς δὲν ἀπάντησε· στράφηκε μόνο πρὸς τὴ μηχανή, ἔπιασε μιὰ ἀπ' τὶς μπάρες τῆς σφιχτά, ὕστερα σήκωσε τὰ μάτια πρὸς τὴ σχεδιάστρα, γέρνοντας τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω σὰ νᾶθελε νὰ δεῖ αὖν ὅλα πῆγαιναν καλά. Ὁ στρατιώτης κι ὁ καταδικασμένος ἔδειχναν σὰν νᾶχαν γίνει φίλοι· ὁ καταδικασμένος ἔκανε νοήματα πρὸς τὸ στρατιώτη, παρόλο πού κάτι τέτοιο ἦταν πολὺ δύσκολο ἔτσι δεμένα πού ἦταν τὰ χέρια του· ὁ στρατιώτης ἔγειρε πρὸς τὸ μέρος του· ὁ καταδικασμένος τοῦ ψιθύρισε κάτι κι αὐτὸς κούνησε τὸ κεφάλι του, συμφωνώντας.

Ὁ ταξιδευτὴς πῆγε πάλι κοντὰ στὸν ἀξιωματικὸ καὶ τοῦ εἶπε:

—Δὲν ξέρετε ἀκόμη τί σκοπεύω νὰ κάνω. Θὰ πῶ τὴ γνώμη μου στὸ διοικητή, ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ τὸ δηλώσω αὐτὸ σὲ μιὰ συνεδρίαση, θὰ τοῦ τὸ πῶ ὅταν θᾶμαστε οἱ δύο μας· δὲν σκοπεύω ἄλλωστε νὰ μείνω πολὺν καιρὸ ἐδῶ, ἔτσι πού νὰ εἶναι δυνατό νὰ παραστῶ σὲ μιὰ τέτοια σύσκεψη. Θὰ φύγω, ἢ τουλάχιστο θὰ μαρκάρω στὸ πλοῖο, αὔριο τὸ πρωί.

Ὁ ἀξιωματικὸς δὲν φαίνονταν νὰ τὸν ἄκουσε.

—Ἡ μέθοδος μου λοιπὸν δὲν σᾶς ἔπεισε; εἶπε σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό του καὶ χαμογέλασε μετὰ τὸν τρόπο πού ἕνας γέρος διασκεδάζει μετὰ τὰ παιγνίδια μιανοῦ παιδιοῦ, μὰ πού πίσω ἀπ' τὸ χαμόγελο αὐτὸ κρύβει τὶς πραγματικὲς σκέψεις πού τὸν ἀπασχολοῦν. «Ἐμπρός,

είναι καιρός!» πρόσθεσε κοιτάζοντας ξαφνικά τὸν ταξιδευτὴ μὲ μάτια ποῦ ἄστραφταν καὶ σὰ νὰ τὸν καλοῦσε νὰ παρακολουθήσουν μαζί κάτι.

—Γιὰ ποιὸ πρᾶγμα εἶναι καιρός; ρώτησε ἀνυπόμονα ὁ ταξιδευτής.

Μά, δὲν πῆρε ἀπάντηση.

—Εἶσαι ἐλεύθερος, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς στὸν καταδικασμένο καὶ στὴ γλώσσα ποῦ μιλοῦσε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.

Ἐκεῖνος δὲν τὸν πίστεψε στὴν ἀρχή.

—Ἐλα, λοιπόν, εἰς' ἐλεύθερος, εἶπε πάλι ὁ ἀξιωματικὸς.

Γιὰ πρώτη φορά τὸ πρόσωπο τοῦ κατηγορουμένου πῆρε πραγματικά, μιὰ ζωντανὴ ἔκφραση. Ἦταν ἀλήθεια; Μήπως ἦταν κανένα περαστικὸ καπρίτσιο τοῦ ἀξιωματικοῦ; Ὁ ξένος ταξιδευτὴς κατάφερε τᾶχα νὰ πετύχει χάρη; Καὶ ποιὸς ἦταν αὐτός; Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα διαγράφονταν στὸ πρόσωπό του. Μά, κάτι τέτοιο δὲν κράτησε γιὰ πολὺ. Ὅποια καὶ νᾶταν ἡ αἰτία, αὐτὸς ἠθέλεε στ' ἀλήθεια νᾶναι ἐλεύθερος ἂν μπορούσε κι ἄρχισε νὰ κουνιέται πάνω στὸ «κρεβάτι», ὅσο τοῦ τὸ ἐπέτρεπε ὁ βωλοκόπος.

—Θὰ μοῦ σπάσεις τοὺς ἄρμούς, τοῦ φώναξε ὁ ἀξιωματικὸς. Κάτσε ἤσυχος. Θὰ σὲ λύσουμε.

Καί, κάνοντας ἓνα νόημα στὸν στρατιώτη, ἄρχισε μαζί του αὐτὴ τὴ δουλειά. Ὁ καταδικασμένος, χωρὶς νὰ πεῖ μιὰ λέξη, γελοῦσε μονάχος του, γυρνώντας τὸ κεφάλι πότε πρὸς τὸν ἀξιωματικὸ καὶ πότε πρὸς τὸν στρατιώτη. Τὸν ταξιδευτὴ τὸν εἶχε ξεχάσει ὀλότελα.

—Βγάλ' τον ἔξω, διάταξε ὁ ἀξιωματικὸς τὸν στρατιώτη.

Χρειαζόταν κάποια προσοχή, ἐξαιτίας τοῦ βωλοκόπου. Ὁ καταδικασμένος μὲ τὴν ἀνυπομονησία του εἶχε κιάλας γρατζουνιστεῖ στὴν πλάτη.

Ὁ ἀξιωματικὸς, ὥστόσο εἶχε πάψει ν' ἀσχολεῖται μ' αὐτόν. Προχώρησε πρὸς τὸν ταξιδευτὴ, ἔβγαλε ἄλλη μιὰ φορά τὸ πορτοφόλι του τὸ δερμάτινο, ἔψαξε μέσα,

καὶ τέλος ἔβγαλε τὸ χαρτί πού ζητοῦσε καὶ τὸ ἔδειξε στὸν ταξιδευτή.

—Διαβάστε, εἶπε.

—Δὲν μπορῶ, εἶπε ὁ ταξιδευτής, σᾶς ἔχω κιόλας πεῖ ὅτι δὲν ξέρω νὰ διαβάζω αὐτὰ τὰ χαρτιά.

—Κοιτάξτε λοιπὸν τὸ φύλλο ὅπως πρέπει, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς πλησιάζοντας τὸν ταξιδευτή γιὰ νὰ τὸ διαβάσει μαζί του.

Παρόλο πὺ κάτι τέτοιο δὲν χρησίμευε σὲ τίποτα, ἀκολουθοῦσε τὰ γράμματα μὲ τὸ μικρὸ του δάχτυλο—μά, κρατώντας το πολὺ μακρὰ ἀπ' τὸ χαρτί, σὰ νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ τὸ ἀγγίξει μὲ κανένα τρόπο—γιὰ νὰ διευκολύνει τὴν ἀνάγνωση. Ὁ ταξιδευτής θέλοντας νὰ δώσει τουλάχιστον αὐτῇ τῇ μικρῇ ἱκανοποίηση στὸν ἀξιωματικὸ, ἔβαλε τὰ δυνατὰ του, ἀλλὰ μάταια. Ὁ ἀξιωματικὸς ἄρχισε τότε νὰ συλλαβίζει τὴ γραφή, ὥσπου τὴ διάβασε ὀλόκληρη.

—Γράφει: «Νὰ εἶσαι δίκαιος», εἶπε. Τώρα μπορεῖτε νὰ τὸ διαβάσετε:

Ὁ ταξιδευτής ἔσκυψε πιὸ κοντὰ, ἔτσι πὺ ὁ ἀξιωματικὸς ἀποτράβηξε τὸ φύλλο τοῦ χαρτιοῦ, ἀπὸ φόβο μήπως μολυνθεῖ· ὁ ταξιδευτής δὲν εἶπε πιά τίποτα, ἀλλὰ ἦταν φανερὸ πὺ δὲν εἶχε τίποτα διαβάσει.

—Γράφει: «Νὰ εἶσαι δίκαιος» εἶπε πάλι ὁ ἀξιωματικὸς.

—Μπορεῖ, ἀπάντησε ὁ ταξιδευτής, τὸ πιστεύω.

—Πολὺ καλά, ἔκανε ὁ ἀξιωματικὸς—(ἱκανοποιημένος τουλάχιστον ὡς ἓνα βαθμὸ).

Ἀνέβηκε πάνω στὴ σκάλα, κρατώντας τὸ φύλλο τοῦ χαρτιοῦ· τὸ τοποθέτησε προσεχτικὰ πάνω στὴ σχεδιάστρα, πὺ φάνηκε νὰ τῆς κάνει κάποιες τροποποιήσεις· ἄλλαξε μάλιστα ὀριστικὰ τὴν διευθέτηση τῶν τροχῶν τῆς. Ἦταν, ὅπωςδήποτε, μιὰ ἐξαιρετικὰ κουραστικὴ δουλειὰ καὶ θᾶπρεπε νὰ μετακινεῖ τροχοὺς πάρα πολὺ μικροὺς, γιὰ τὸ κεφάλι τοῦ ἀξιωματικοῦ χανόταν καμιά φορὰ τελείως μέσα στὸ κουτί. Τόσο πολὺ, ἢ ἔργασία αὐτῇ ἦταν λεπτῇ.

Ὁ ταξιδευτής, ἀπὸ κάτω, δὲν ἔχανε τίποτα ἀπ' αὐ-

τὸ τὸ θέαμα καὶ μὲ τεντωμένο τὸ λαιμό, τὰ μάτια του νὰ τοῦ πονοῦν ἀπ' τὸν ἥλιο πού τὸν χτυποῦσε κατὰ πρόσωπο, κοίταξε. Ὁ στρατιώτης κι ὁ καταδικασμένος ἀπασχολοῦνταν μὲ τὸν ἑαυτὸ τους μόνο. Ὁ στρατιώτης μάζεψε μὲ τὴν ἄκρη τῆς ξιφολόγχης του τὸ πουκάμισο καὶ τὸ πανταλόνι τοῦ καταδικασμένου. Τὸ πουκάμισο ἦταν ἀπαίσια βρώμικο κι ὁ καταδικασμένος τὸ ἔπλυνε μέσα στὸν κουβὰ μὲ τὸ νερό, κι ὕστερα ὅταν τὸ φόρεσε, καθὼς καὶ τὸ πανταλόνι του, δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ καὶ ξέσπασε σὲ γέλια μαζί μὲ τὸν φύλακά του, γιατί τὰ ρούχα του ἦταν κομμένα στὰ δυὸ ἀπὸ πάνω μέχρι κάτω. Μπορεῖ ὅμως ἔτσι νάθελε κάπως νὰ διασκεδάσει τὸ στρατιώτη: στριφογύριζε μπροστά του μὲ τὰ κουρελιασμένα ρούχα του, ἐνῶ ὁ ἄλλος γελοῦσε χτυπώντας τὰ γόνατά του. Συγκρατήθηκαν ὅμως τελικά, βλέποντας αὐτοὺς τοὺς δυὸ κυρίουσ.

Ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς τέλειωσε τὴ δουλειά του, ἔρριξε ἀκόμη ἓνα βλέμμα χαμογελώντας στὸ σύνολο τοῦ μηχανισμοῦ, ἔκλεισε τὸ σκέπασμα τῆς σχεδιάστρας πού εἶχε μείνει ἀνοιχτὸ ὡς τότε, ξανακατέβηκε, κοίταξε στὴν τάφρο, ἔρριξε μιὰ πλαγιαστὴ ματιὰ στὸν κατηγορούμενο, παρατήρησε μὲ ἀνακούφιση πὼς εἶχε ξαναβάλει τὰ ρούχα του καὶ πῆγε πρὸς τὸν κουβὰ γιὰ νὰ πλυθεῖ. Ὅταν εἶδε πόσο βρώμικο ἦταν τὸ νερό, λυπήθηκε πού δὲν μποροῦσε νὰ πλύνει τὰ χέρια του, τὰ βούλιαξε τελικά μέσα στὴν ἄμμο—αὐτὴ ἢ λύση, βέβαια δὲν τὸν εὐχαριστοῦσε, ἀλλὰ δὲν μπορούσε νὰ κάνει διαφορετικὰ—ἀνασηκώθηκε κι ἄρχισε πιά νὰ ξεκουμπώνει τὸ χιτώنيο του. Τὰ δυὸ γυναικεῖα μαντήλια πού εἶχε περασμένα στὸ λαιμό του, γλύστρησαν καὶ τοῦπεσαν στὰ χέρια του.

—Νὰ τὰ μαντήλια, εἶπε, ρίχνοντάς τα στὸν καταδικασμένο.

Καὶ πρόσθεσε σὰν γιὰ νὰ ἐξηγηθεῖ στὸν ταξιδευτὴ:
—Δῶρα ἀπ' αὐτὲς τίς κυρίες...

Παρόλη τὴ φανερὴ βιασύνη του νὰ βγάλει τὸ ἀμπέχωνο καὶ νὰ γδυθεῖ μετὰ τελείως, φρόντισε πάρα πολὺ τὸ καθένα ἀπ' τὰ ρούχα του· ἀκόμη, πέρασε τὰ δάχτυλά του μέσ' ἀπ' τὰ κρόσσια τῆς κάθε ἐπωμίδας του

καὶ τὰ ἔστρωσε κανονικά. Ἄλλὰ σοῦ προξενούσε κατὰπληξὴ βλέποντας ὅτι μ' ὄλο πού ἔδινε τόση προσοχή, μόλις ἓνα ροῦχο ἦταν τσαλακωμένο, τὸ πετοῦσε ὀρηκτικά, μέσα στὴν τάφρο. Δὲν τοῦ ἀπόμνε πιά παρὰ μόνον ὁ ζωστήρας του καὶ τὸ κοντό του τὸ σπαθί. Κοίταξε περιφρονητικά τὸ σπαθί, ὕστερα πέταξε τὴ θήκη κι ἔσπασε τὴ λεπίδα. Μαζεύοντας ὅλα τὰ κομμάτια τᾶρριξε κατόπιν στὴν τάφρο κι ἀκούστηκαν νὰ κουδουνίζουν πέφτοντας.

Ἦταν πιά γυμνός. Ὁ ταξιδευτὴς δάγκανε τὰ χεῖλη του καὶ δὲν ἔλεγε λέξη. Ἦξερε πολὺ καλά τί θὰ γινόταν ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίσει τὸν ἀξιωματικὸ νὰ κάνει αὐτὸ πού ἤθελε. Ἄν τὰ δικαστικά καθήκοντα πού εἶχε ἀναλάβει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε στ' ἀλήθεια νὰ καταργηθοῦν—ἴσως μὲ τὴν ἐπέμβαση πού ὁ ταξιδευτὴς θεωροῦσε καθῆκον νὰ πραγματοποιήσει—ὁ ἀξιωματικὸς ἔκανε τὸ σωστό· ὁ ταξιδευτὴς, στὴ θέση του δὲν θὰ ἐνεργοῦσε διαφορετικά.

Ὁ στρατιώτης κι ὁ καταδικασμένος δὲν εἶχαν καταλάβει στὴν ἀρχὴ τίποτα. Οὔτε πού κοίταζαν μάλιστα. Ὁ καταδικασμένος ἔνοιωθε πολὺ εὐτυχισμένος, πού εἶχε ξαναβρεῖ τὰ μαντήλια του, ἀλλὰ δὲν πρόφτασε νὰ χαρεῖ καὶ πολὺ, γιατί ὁ στρατιώτης τοῦ τὰ ξαναπῆρε μὲ μιὰ πολὺ γρήγορη καὶ ἀδιόρατη χειρονομία. Ὁ καταδικασμένος προσπάθησε νὰ τὰ πάρει πίσω, ἀλλὰ ὁ στρατιώτης τᾶκρυψε πίσω του, κάτω ἀπ' τὴ ζωστήρα του. Μάλωναν ἔτσι γιὰ κάμποση ὥρα, μισὸ γιὰ νὰ παίξουν, μισὸ στὰ σοβαρά, κι ἡ προσοχή τους δὲν κεντήθηκε παρὰ μόνον ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ξεγυμνώθηκε τελείως. Ὁ καταδικασμένος φαινόταν ὁ πιὸ συγκινημένος ἀπ' ὄλους, γιατί κάποιο προαίσθημα τοῦλεγε πὼς εἶχε σχεδὸν ξαναζήσει. Αὐτὸ πού τοῦ εἶχε συμβεῖ πρὶν λίγο, θὰ τὸ πάθαινε τώρα κι ὁ ἀξιωματικὸς. Φαίνεται πὼς αὐτὸς ὁ ξένος ταξιδευτὴς εἶχε δώσει τὴ διαταγή. Ἦταν λοιπὸν κάτι σάν ἐκδίκηση!... Γιατί ἐνῶ ἐκεῖνος δὲν εἶχε ὑποφέρει ὡς τὸ τέλος, ἡ ἐκδίκηση του θὰ ἦταν ὀλοκληρωτική. Ἐνα πλατύ, σιωπηλὸ γέλιο φάνηκε στὸ πρόσωπο του κι ἔμεινε πιά χαραγμένο ἐκεῖ.

Ὁ ἀξιωματικὸς εἶχε στραφεῖ πρὸς τὴ μηχανή. Ἐν παλιότερα ἦταν φανερὸ πὼς καταλάβαινε ἀπόλυτα τοῦτο τὸ μηχανήμα, τώρα φαινόταν πῶς ἐκπληκτικὸ νὰ τὸν βλέπεις νὰ τὸ μεταχειρίζεται μὲ τόση δεξιότητι, κι αὐτὸ νὰ τὸν ὑπακούει. Μόλις πού πλησίασε τὸ χέρι του στὸν βωλοκόπο κι αὐτὸς χαμήλωσε κι ὑψώθηκε πολλὰς φορές, ὥσπου πῆρε τὴν κανονικὴ του θέση, γιὰ νὰ τὸν δεχτεῖ· δὲν πρόφτασε ν' ἀγγίσει τὸ «κρεβάτι» κι αὐτὸ μπῆκε ἀμέσως σὲ κίνηση κι ἄρχισε τοὺς κραδασμοὺς· τὸ τσόχινο ταμπὸν ἦρθε μπροστὰ στὸ στόμα του, κι ὅλοι εἶδαν πὼς ὁ ἀξιωματικὸς δὲν ἤθελε νὰ τὸ δεχτεῖ, μὰ ὁ δισταγμὸς του δὲν κράτησε πῶς πολὺ ἀπὸ ἓνα λεπτὸ. Ὑπάκουσε, καὶ τὸ πῆρε ἀνάμεσα στὰ δόντια του. Ὁ καταδικασμένος παρατήρησε τότε τοὺς πεσμένους ἀρμούς, ἡ ἐκτέλεση δὲν θὰ ἦταν τέλεια ἂν δὲν ἔσφιγγαν τοὺς ἀρμούς. Ἐκανε ἓνα νόημα, ὅλο βιασύνη στὸν στρατιώτη κι οἱ δύο μαζί ἔτρεξαν πλάι στὸν ξαπλωμένο ἄνθρωπο γιὰ νὰ τὸν δέσουν. Αὐτὸς πάλι ἀπὸ μόνος του προσπαθοῦσε ν' ἀπλώσει τὸ πόδι του γιὰ νὰ σπρώξει τὴ μανιβέλα πού θὰ ἔβαζε σὲ κίνηση τὴν σχεδιάστρα, ὅταν πρόσεξε τοὺς δύο ἄλλους σκυμμένους πάνω του· μάζεψε τὸ πόδι του κι ἄφησε νὰ τὸν δέσουν. Ἀλλὰ τότε πῶς δὲν μπορούσε νὰ φτάσει τὴ μανιβέλα· οὔτε ὁ στρατιώτης, οὔτε ὁ καταδικασμένος θὰ τὴν ἔβρισκαν κι ὁ ταξιδευτὴς ἦταν ἀποφασισμένος νὰ μὴ κουνήσει ροῦπι. Δὲν χρειάστηκε, ὥστόσο· μόλις δέθηκαν οἱ ἀρμοί, ἡ μηχανὴ ἄρχισε νὰ δουλεύει· τὸ κρεβάτι ἔτρεμε, οἱ βελόνες ἄρχισαν νὰ χορεύουν στὸ δέρμα, ὁ βωλοκόπος ἀνέβηκε καὶ κατέβηκε. Εἶχε περάσει κιόλας ἓνα λεπτὸ πού ὁ ταξιδευτὴς κοίταζε αὐτὴ τὴ σκηνὴ μὲ ἐπίμονο βλέμμα, ὅταν θυμῆθηκε πὼς ἓνας ἀπ' τοὺς τροχοὺς τῆς σχεδιάστρας θᾶπρεπε νὰ τρίξει· ὅμως ὅλα ἔμεναν σιωπηλά, δὲν ἄκουγες πῶς τὸ παραμικρὸ γριτσάνισμα.

Χάρη στὴ σιωπὴ τούτη, ἡ μηχανὴ θαρρεῖς κι ἐξαφανίζοταν κυριολεκτικὰ ἀπ' τὸ πεδίο τῆς προσοχῆς σου. Ὁ ταξιδευτὴς ἔρριξε ἓνα βλέμμα στὸν στρατιώτη καὶ στὸν καταδικασμένο. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἦταν ὁ πῶς τρομαγμένος κι ὁ πῶς ἀπασχολημένος μαζί. Τὰ πάντα, τὰ σχε-

τικά μὲ τῆ μηχανή, τὸν ἐνδιέφεραν καὶ πότε ἔσκυβε, πότε ξαπλωνόταν, κι ὀλοένα ἄπλωνε τὸ δάχτυλο γιὰ νὰ δείξει κάτι στὸν στρατιώτη. Ὁ ταξιδευτὴς εἶχε ἐκνευριστεῖ. Ἦταν ἀποφασισμένος νὰ μείνει ἐκεῖ ὡς τὸ τέλος ἀλλὰ δὲν μποροῦσε διόλου νὰ ὑποφέρει τὸ θέαμα ἐκείνων τῶν δυό.

—Ἦσυχάστε, τοὺς εἶπε. Γυρίστε πίσω.

Ὁ στρατιώτης δὲν θᾶθελε βέβαια τίποτα καλύτερο, μὰ ὁ καταδικασμένος δέχτηκε αὐτὴ τῆ διαταγὴ σὰν νᾶταν τιμωρία. Παρακάλεσε, μὲ τὰ χέρια ἐνωμένα νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μείνει καὶ βλέποντας πὼς ὁ ταξιδευτὴς κουνούσε τὸ κεφάλι καὶ δὲν ὑποχωροῦσε, ἔφτασε ὡς τὸ σημεῖο νὰ πέσει στὰ γόνατα. Ὁ ταξιδευτὴς βλέποντας πιά πὼς οἱ διαταγές του δὲν χρησίμευαν σὲ τίποτα, ἔτρεξε νὰ κυνηγήσει αὐτὰ τὰ δυὸ ὑποκείμενα ὅταν ἄκουσε ἓνα θόρυβο μέσα στὴ σχεδιάστρα. Σήκωσε τὰ μάτια. Ὁ ὀδοντωτὸς τροχός, ἄρχισε λοιπὸν νὰ τρίζει; Μὰ ὄχι. Κάτι ἄλλο ἦταν. Τὸ σκέπασμα τῆς σχεδιάστρας ἀνασηκώθηκε ἄργά, κι ὕστερα ἄνοιξε ὀλότελα μ' ἓνα στεγνὸ θόρυβο. Τὰ δόντια μιανοῦ τροχοῦ φάνηκαν κι ἀνέβηκαν, ὥσπου σὲ λίγο ἐμφανίστηκε ὀλόκληρος ὁ τροχός. Ἦταν σὰν μιὰ ἀκατανίκητη δύναμη νὰ ὑπαγόρευε στὴ σχεδιάστρα ὅτι ἔπρεπε νὰ διώξει ἀπὸ μέσα τῆς αὐτὸν τὸν τροχὸ πού ἦρθε νὰ κατρακυλήσει ὡς τὴν ἄκρη τοῦ κουτιοῦ, ἔπεσε, ρολάρισε γιὰ μιὰ στιγμή, ὄλο δεξιά πάνω στὴν ἄμμο κι ἔμεινε ἐκεῖ, γερμένος. Μὰ, κιόλας, ἐκεῖ ψηλά, ἓνας δεῦτερος τροχός ἀνασηκωνόταν, ἀκολουθούμενος ἀμέσως ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους, μικροὺς μεγάλους, κι ἀπὸ μικρούτσικα ροδάκια πού μόλις διακρίνονταν, καὶ πού ὅλα εἶχαν τὴν ἴδια τύχη· μποροῦσες νὰ λογαριάσεις πιά πὼς ὀλόκληρη ἡ σχεδιάστρα εἶχε ἀδειάσει, ἀλλὰ πρὶν νὰ τὸ σκεφτεῖς ἔβλεπες ν' ἀναπηδοῦν ὀλοένα καὶ καινούργιοι τροχοί, πού ἔπεφταν, κατρακυλώντας στὴν ἄμμο. Ὁ καταδικασμένος εἶχε ξεχάσει πιά τὴ διαταγὴ τοῦ ταξιδευτῆ κι οἱ τροχοὶ μὲ τὰ δόντια τὸν βύθιζαν σὲ ἀπόλαυση. Ἦθελε νὰ πιάσει κανένα κι ὀλοένα ἔσπρωχνε τὸν στρατιώτη νὰ τὸν βοηθήσει, μ' ἀποτραβοῦσε τὸ χέρι του μὲ τρόμο, γιὰτὶ καθένας ἀπ' τοὺς τρο-

χοῦς ἀκολουθοῦνταν ἀπὸ ἕναν ἄλλο, πράγμα πού γέμιζε τὸν καταδικασμένο μὲ τρόπο, τουλάχιστον τὴν πρώτη στιγμή.

Ὁ ταξιδευτής, ἀντίθετα, ἦταν πολὺ ἀνήσυχος· τὸ μηχανήμα διαλυόταν κυριολεκτικά. Ἡ ἡρεμὴ λειτουργία του δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ψευδαίσθηση, μιὰ χίμαιρα· τοῦ φαινόταν λοιπὸν τώρα ὅτι ἔπρεπε ν' ἀσχοληθεῖ αὐτὸς μὲ τὸν ἀξιωματικό, μιὰ καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὸ κάνει μόνος του. Ἀλλά, ἡ πτώση τοῦ μηχανισμοῦ εἶχε ἀποροφήσει ὅλη τὴν προσοχή του, ἔτσι πού δὲν μπορούσε νὰ παρατηρήσει τὰ ὑπόλοιπα τμήματα· ὅταν κι ὁ τελευταῖος τροχὸς ἔπεσε ἀπ' τὴν σχεδιάστρα, καὶ τὴν ὥρα πού ὁ ταξιδευτής ἔσκυβε πάνω ἀπ' τὸ βωλοκόπο, δοκίμασε μιὰ καινούργια κατάπληξη, χειρότερη ἀπ' τὴν προηγούμενη. Ὁ βωλοκόπος δὲν ἔγραφε, τσιμποῦσε μόνο καὶ τὸ κρεβάτι δὲν στριφογύριζε τὸ σῶμα, ἀλλὰ περιοριζόταν νὰ τὸ ἀνεβοκατεβάξει, καὶ νὰ τὸ φυτεύει πάνω στὶς βελόνες. Ὁ ταξιδευτής θέλησε νὰ ἐπέμβει γιὰ νὰ προλάβει, ἂν ἦταν δυνατό, τὴ συνέχεια, πού πιά δὲν θὰ ἦταν ποινή, ἀλλὰ μιὰ ἀπλή καὶ ξεκάθαρη δολοφονία. Ἄπλωσε τὰ χέρια του. Μὰ κιόλας ὁ βωλοκόπος σηκωνόταν ἀπ' τὸ πλάι, μαζί μὲ τὸ μπλοκαρισμένο κορμί. Μιὰ κίνηση πού συνήθως δὲν τὴν ἔκανε παρὰ τὴ δωδέκατη ὥρα. Τὸ αἷμα κύλησε, χιλιάδες μικρὰ ποταμάκια, χωρὶς ν' ἀνακατευτεῖ μὲ τὸ νερὸ καὶ νὰ ξεπλυθεῖ. Ὁλόκληρο τὸ σύστημα, ἦταν φανερό πιά, λειτουργοῦσε τρελλά. Ὡς κι ὁ τελευταῖος μηχανισμὸς δὲν ἔκανε αὐτὸ πού ἔπρεπε. Τὸ σῶμα δὲν ξεκόλλησε ἀπὸ τὶς μυτερὲς βελόνες καὶ ξέρασε ὅλο τὸ αἷμα πού τοῦ ἀπόμεινε, δίχως νὰ πέσει μέσα στὴν τάφρο. Ὁ βωλοκόπος ἔκανε, γιὰ μιὰ στιγμή, νὰ ξαναπιάσει τὴ συνηθισμένη του κίνηση καὶ νὰ γυρίσει στὴ θέση του, μὰ σὰ νὰ πρόσεξε κι αὐτὸς ὅτι δὲν εἶχε ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ φορτίο του, ἔμεινε στὸ ἴδιο σημεῖο.

—Βοηθεῖστε με, λοιπόν, φώναξε ὁ ταξιδευτής στὸ στρατιώτη καὶ στὸν καταδικασμένο, πιάνοντας αὐτὸς πρῶτος, τὸν ἀξιωματικό ἀπ' τὰ πόδια.

Ἦθελε τραβώντας αὐτὸς ἀπ' ἐκεῖ οἱ ἄλλοι δυὸ ἀπ' τὸ κεφάλι νὰ ξεκολλήσουν ἔτσι, ἀργά, τὸ κορμί ἀπ' τὶς

βελόνες. "Όμως οί δυό τους εκείνοι δέν φαίνονταν ν' ἀποφασίζουν νάρθουν, κι ό καταδικασμένος μάλιστα γύρισε αδιάφορα τή ράχη του· ό ταξιδευτής υποχρεώθηκε νά πάει νά τούς πάρει και νά τούς τραβήξει μέ τή βία ώς μπρός στό κεφάλι τοῦ ἀξιωματικοῦ. Τό εἶδε μάλιστα, αὐτό τό κεφάλι δίχως νά τό θέλει! Εἶχε ἀπομείνει ὅπως και στή ζωή· κανένα σημάδι ἀπό τήν ἀπολύτρωση πού ὑπόσχονταν ὁ ἀξιωματικός λίγο πρίν· αὐτό πού ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχαν βρεῖ σέ τοῦτο τό μηχανήμα, ἐκεῖνος δέν τ' ἀξιώθηκε. Τά χεῖλια ἦταν σφιγμένα· τά μάτια, ἀνοιχτά, θάλεγες ζωντανά· τό βλέμμα ἦταν ἤσυχο κι ὄλο αὐτοπεποίθηση. Ἡ μύτη τῆς μεγάλης βελόνας διαπερνοῦσε τό μέτωπό του...

* * *

"Όταν ὁ ταξιδευτής, ἀκολουθούμενος ἀπ' τό στρατιώτη και τόν καταδικασμένο, ἔφτασε στά πρῶτα σπίτια τῆς πολιτείας, ἄκουσε τό στρατιώτη νά τοῦ λέει :

—Νά, τό τεῖοποτεῖο!

Στό ἰσόγειο μιανοῦ χιτριῦ βρισκόταν μιὰ αἶθουσα βαθειά, χαμηλοτάβανη, ὅμοια μέ σπηλιά, πού οἱ τοῖχοι της και τό ταβάνι ἦταν μαυροκίτρινοι ἀπ' τόν καπνό. Μπροστά, κοιτάζοντας τό δρόμο, δέν ὑπῆρχαν οὔτε τοῖχος, οὔτε πόρτα : μόνο ἓνα σκοτεινὸ ἄνοιγμα σάν θολάμι. Παρόλο πού αὐτό τό σπίτι τοῦ τσαγιοῦ δέν ξεχώριζε σέ τίποτ' ἀπό τ' ἄλλα χτίσματα τούτης τῆς ἀποικίας—πού ὅλα ἦταν σχεδόν ἐρειπωμένα, ἔξω ἀπ' τ' ἀνάκτορα τριγύρω στό Διοικητήριο—προξένησε στόν ταξιδευτή τήν ἐγτύπωση ἱστορικοῦ μνημείου και ξύπνησε μέσα του ἀναμνήσεις χρόνων παλαιῶν. Πλησίασε—κι οἱ δυό ἐκεῖνοι, ἔρχονταν πάντα πίσω του—πέρασε ἀνάμεσ' ἀπό ἄδεια τραπέζια στό πεζοδρόμιο κι ἀνάπνευσε τόν ψυχρό, μουχλιασμένον ἀέρα πού ἔρχονταν ἀπ' τό ἐσωτερικό.

—Ἐδῶ εἶναι θαμμένοι ὁ γέρος, εἶπε ὁ στρατιώτης. Ὁ παπᾶς τοῦ ἀρνήθηκε μιὰ θέση στό νεκροταφεῖο. Ἐμειναν ν' ἀναρωτιοῦνται κάμποσο, πού νά τόν παραχώσουν και τελικά ἀποφάσισαν νά τόν βάλουν ἐδῶ. Ὁ ἀξιωματικός δέν θά σῶς εἶπε, βέβαια, τίποτα : Φυσικό ἦ-

ταν, μὰ κι αὐτὸ τὸν ντρόπιαζε. Νὰ συλλογιστεῖτε ὅτι προσπάθησε πολλές φορές ὁ ἴδιος νὰ τὸν ξεθάψει τὸ γέρο, μὰ πάντα τὸν ἐπαιρναν μυρουδιὰ καὶ τὸν κυνηγοῦσαν.

—Ποῦ εἶναι ὁ τάφος; ρώτησε ὁ ταξιδευτὴς ποῦ δὲν μπορούσε νὰ πιστέψει τὸ στρατιώτη.

Ὁ στρατιώτης μὲ τὸν καταδικασμένο προχώρησαν μπροστά, ἀμέσως, δείχνοντας μὲ τὰ χέρια τους ἀπλωμένα τὸν τόπο ὅπου θᾶπρεπε νὰ βρίσκεται ὁ τάφος. Ὁδήγησαν τὸν ταξιδευτὴ σ' ἓνα σημεῖο στὸ βάθος, κοντὰ στὸν τοῖχο, ὅπου ἦταν τραπέζια στὴ σειρά, μὲ κάποιους πελάτες νὰ κάθονται. Ἔμοιαζαν σίγουρα, σὰν ἐργάτες τοῦ λιμανιοῦ: ἦταν ὅλοι τους ἄντρες γεροί, μὲ κοντὰ γενάκια, μαῦρα καὶ γυαλιστερά. Φοροῦσαν ὅλοι τους πουκάμισα κι αὐτὰ πολὺ φθαρμένα, μπαλωμένα. Μὲ δυὸ λόγια ἦταν ἄνθρωποι φτωχοί, ταπεινοί. Ὅταν ὁ ταξιδευτὴς πλησίασε, μερικοὶ σηκώθηκαν, στριμώχτηκαν στὸν τοῖχο καὶ τὸν κοίταζαν.

—Εἶναι ξένος, ἄκουσε νὰ μουρμουρίζουν γύρω του. Ἦρθε νὰ δεῖ τὸν τάφο!...

Ἔσπρωξαν ἓνα ἀπ' τὰ τραπέζια καὶ στ' ἀλήθεια, κάτω του, ἦταν μιὰ ἐπιτύμβια πλάκα: μιὰ ἀπλὴ πέτρα, ἀρκετὰ μικρὴ γιὰ νὰ κρύβεται κάτω ἀπὸ ἓνα τραπέζι. Πάνω της ἦταν γραμμένη μὲ μικροσκοπικὰ στοιχεῖα, τούτη ἡ ἐπιγραφή, ποῦ ὁ ταξιδευτὴς γιὰ νὰ τὴ διαβάσει χρειάστηκε νὰ γονατίσει:

«Ἐδῶ ἀναπαύεται ὁ πρῶην διοικητῆς. Οἱ πιστοὶ του, ποῦ δὲν ἔχουν πιά τὸ δικαίωμα νὰ φέρουν ἓνα ὄνομα ἔσκαψαν γιὰ χάρη του, τὸν λάκκο αὐτὸν καὶ τοῦβαλαν τούτη τὴν πέτρα. Μιὰ προφητεῖα μας, λέει πῶς ὅταν θὰ περάσουν ὀρισμένα χρόνια ὁ διοικητῆς θ' ἀναστηθεῖ καὶ ξεκινώντας ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι θὰ ὀδηγήσει ὅλους τοὺς πιστοὺς του νὰ ξανακατακτήσουν μαζί τὴν ἀποικία. Πιστεύετε καὶ περιμένετε».

Ὅταν ὁ ταξιδευτὴς σηκώθηκε, εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὄρθιους μαζεμένους γύρω του, νὰ χαμογελᾶνε λὲς κι εἶχαν διαβάσει κι αὐτοὶ καὶ βρίσκοντας τὴν ἐπιγρα-

φή ανόητη τὸν καλοῦσαν νὰ δεχτεῖ τὴ γνώμη τους. Ὁ ταξιδευτὴς ἔκανε πὼς δὲν καταλαβαίνει, τοὺς μοίρασε μερικὰ νομίσματα, περίμενε ὥσπου νὰ ξανασύρουν τὸ τραπέζι πάνω ἀπ' τὸν τάφο καὶ βγαίνοντας ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ τσαγιοῦ τράβηξε κατὰ τὸ λιμάνι.

Ὁ στρατιώτης κι ὁ καταδικασμένος εἶχαν βρεῖ στὸ σπίτι τοῦ τσαγιοῦ γνωριμίες ποὺ τοὺς ἔπιασαν κουβέντα. Ἀλλὰ φαίνεται πὼς ἔτρεχαν σ' ὄλο τὸ δρόμο, γιατί πρόφτασαν τὸν ταξιδευτὴ ὅταν βρισκόταν ἀκόμη στὰ μισὰ τῆς σκάλας τοῦ λιμανιοῦ γιὰ νὰ κατέβει ὡς τὴ βάρκα ποὺ θὰ τὸν ὀδηγοῦσε στὸ πλοῖο. ἤθελαν, φαίνεται, τὴν τελευταία τούτη στιγμή νὰ τὸν ὑποχρεώσουν νὰ τοὺς πάρει μαζί τους. Τὴν ὥρα ποὺ ἐκεῖνος μάλωνε μ' ἓναν ναύτη ζητώντας του νὰ τὸν ὀδηγήσει ὡς τὸ ἀτμόπλοιο, οἱ ἄλλοι δυὸ κατέβαιναν τὴ σκάλα σιωπηλά. Ὅταν ἔφτασαν κάτω, ὁ ταξιδευτὴς εἶχε πιά μπεῖ στὴ βάρκα κι ὁ ναύτης ἔλυνε τὰ παλαμάρια. Θὰ μπορούσαν ὡς καὶ νὰ πηδήσουν μέσα, ἀλλὰ ὁ ταξιδευτὴς ἀρπάζοντας ἓνα χοντρὸ σκοινί, καὶ ἀπειλώντας τους μ' αὐτό, τοὺς ἐμπόδισε.

Ἔμειναν ἔτσι νὰ κοιτάζουν τὴ βάρκα ποὺ ἔφευγε.